

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Навчально-науковий інститут фінансів, економіки, управління та права
Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування

Випускна робота бакалавра на тему
«Аналіз фінансово-економічного потенціалу України в умовах воєнного стану»

Виконав: студент 4-го курсу, групи 401-ЕФ
Спеціальності
072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Перегінець Ю.Я.
Керівник: д.е.н., професор
Онищенко В.О.
Рецензент: д.е.н., професор
Чичкало-Кондрацька Ірина Борисівна

Засвідчую, що в цій роботі немає запозичень із
праць інших авторів без відповідних посилань
Перегінець Ю.Я.
Підтверджую достовірність даних, використаних
у роботі
Перегінець Ю.Я.

Полтава, 2023 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1.ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ І СУТНІСТЬ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДЕРЖАВИ.....	5
1.1. Сутність та складові формування фінансово-економічного потенціалу ..	5
1.2. Джерела формування фінансово-економічного потенціалу в умовах воєнного стану	12
1.3. Методика оцінювання фінансово-економічного потенціалу з урахуванням викликів та загроз	18
РОЗДІЛ 2.ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	31
2.1. Фінансово-економічні процеси в Україні в умовах воєнного стану	31
2.2. Динаміка та аналіз фінансово-економічного потенціалу України та його складових	38
2.3. Оцінювання інтегрального рівня фінансово-економічного потенціалу держави.....	50
РОЗДІЛ 3.ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	60
3.1. Зміцнення фінансово-економічного потенціалу України методами державного впливу.....	60
3.2. Перспективні напрями формування фінансово-економічного потенціалу України в умовах воєнного стану.....	73
ВИСНОВКИ.....	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	84
ДОДАТКИ.....	89

				ВР 401-ЕФ 19064			
	П. І. Б.	Підпис	Дата	Аналіз фінансово-економічного потенціалу України в умовах воєнного стану	Літ.	Арк.	Акрушів
Розроб.	Перегінець Ю.Я.				3	89	
Перевір.	Онищенко С.В.				Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування		
Н. Контр.							
Затверд.	Птащенко Л.О.						

АНОТАЦІЯ

Перегінець Ю.Я. «Аналіз фінансово-економічного потенціалу України в умовах воєнного стану». Рукопис. Випускна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» – Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Полтава, 2023.

Робота містить 125 сторінок, 28 таблиць, 31 рисуноків, список літератури з 75 джерел та 5 додатків.

Ключові слова: фінансовий потенціал, фінансові ресурси, економічний потенціал.

Мета роботи – визначення теоретичних основ і методичних підходів до визначення сутності фінансово-економічного потенціалу України та здійснення його аналізу в умовах воєнного стану з подальшим виявленням перспективних шляхів формування фінансово-економічного потенціалу України.

Об'єктом дослідження є національна економіка.

Предметом дослідження є оцінка фінансово-економічного потенціалу країни.

У випускній роботі розглянуто комплекс питань, пов'язаних із дослідженням сутності фінансово-економічного потенціалу країни, вивченням методики оцінки фінансово-економічного потенціалу, розглядом фінансово-економічних процесів в умовах воєнного стану, здійсненням аналізу фінансово-економічного потенціалу України в умовах воєнного стану, визначенням перспективних шляхів формування фінансово-економічного потенціалу України.

ANNOTATION

Pereghinets Yu.Ya. "Analysis of the financial and economic potential of Ukraine under martial law". Manuscript. Graduation thesis for obtaining the first (bachelor) level of higher education in specialty 072 "Finance, banking and insurance" - Yuriy Kondratyuk Poltava Polytechnic National University, Poltava, 2023.

The work contains 125 pages, 28 tables, 31 figures, a bibliography of 75 sources and 5 appendices.

Keywords: financial potential, financial resources, economic potential.

The purpose of the work is to determine the theoretical foundations and methodical approaches to determining the essence of the financial and economic potential of Ukraine and to carry out its analysis in the conditions of martial law with further identification of promising ways of forming the financial and economic potential of Ukraine.

The object of research is the national economy.

The subject of the study is the assessment of the country's financial and economic potential.

The final work examines a complex of issues related to the study of the essence of the country's financial and economic potential, the study of the methodology of assessing the financial and economic potential, the consideration of financial and economic processes in the conditions of martial law, the analysis of the financial and economic potential of Ukraine in the conditions of martial law, the definition promising ways of forming the financial and economic potential of Ukraine.

ВСТУП

Основним постулатом економіки є безмежність потреб та обмеженість ресурсів. Саме внаслідок обмеженості ресурсів виникає потреба у їх ефективному використанні. Для цього необхідно розуміти масштаби володіння благами у межах усєї країни та конкретної території, вміти їх правильно оцінити та розпоряджатися ними, що сприятиме економічному зростанню. Одним із чинників, які впливають на добробут країни та її громадян, є фінансово-економічний потенціал та його складові, які досліджуються у даній роботі.

Актуальність дослідження. Україна має на меті збільшити темпи зростання ВВП та долучитися до високорозвинених країн в економічному та культурному плані. Зміна підходів в управлінні ресурсами, в тому числі фінансовими, у напрямку їх більш ефективного використання сприятиме поставленій меті. Завдяки оцінці фінансово-економічного потенціалу, можна зробити висновки про поточний стан та можливості оптимізації акумулювання ресурсів, які знаходяться в розпорядженні населення, підприємств, держави та фінансових посередників. Особливо необхідно ефективно управляти ресурсами під час зовнішніх загроз, таких як військова агресія РФ проти України та пандемія коронавірусу, які потребують додаткових фінансових потоків, що могли бути спрямовані на розвиток країни.

До числа науковців, праці яких присвячені вивченню питань фінансово-економічного потенціалу, відносяться Боронос В.Г., Возняк Г.В., Дем'янчук О.І., Дзюбенко О.М., Глуценко В.В., Григоренко В.О., Камінська І.М., Кучер Г.В., Полчанов А.Ю., Портна О.В., Шумська С.С., Щур Р.І. та інші.

Метою роботи є аналіз фінансово-економічного потенціалу країни в умовах воєнного стану.

Задачі дослідження:

1. Розглянути теоретичні засади фінансово-економічного потенціалу та

його складових.

2. Охарактеризувати джерела формування фінансово-економічного потенціалу країни в умовах воєнного стану.

3. Узагальнити методи оцінювання фінансово-економічного потенціалу.

4. Розглянути фінансово-економічні процеси, які відбуваються в умовах воєнного стану.

5. Здійснити аналіз фінансово-економічного потенціалу та його складових.

6. Оцінити інтегральний рівень фінансово-економічного потенціалу.

7. Розробити напрями зміцнення фінансово-економічного потенціалу.

Об'єктом дослідження виступає процес розвитку фінансово-економічного потенціалу країни.

Предметом дослідження є теоретичні засади оцінювання фінансово-економічного потенціалу країни.

У роботі використані кількісні та якісні методи дослідження. Оцінка фінансово-економічного потенціалу здійснена за допомогою статистичного підходу (методу оцінки фінансових ресурсів) та SWOT-аналізу.

Інформаційну базу дослідження становлять статистичні дані Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, Національного банку України; статті вітчизняних вчених про поняття фінансового потенціалу та методів його оцінки; ресурси Інтернет.

Ключові слова: фінансово-економічний потенціал, ресурси.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ І СУТНІСТЬ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДЕРЖАВИ

1.1. Сутність та складові формування фінансово-економічного потенціалу

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну призвело до катастрофічних руйнувань не тільки об'єктів житлової, промислової, транспортної інфраструктури, а й спричинило появу численних загроз фінансово-економічній стабільності України. Унаслідок розгортання військових дій на території нашої держави, відбулося зниження виробництва основних видів продукції, зокрема тієї, яка є основою експортного потенціалу України. Транспортно-логістична, соціальна та інженерна інфраструктура цілих регіонів країни знищується агресором кожного дня. Відбувається відтік кадрів за кордон та їх часткове переміщення на захід держави, що призводить до зниження рівня доходів населення та відповідно держави в цілому.

Як відомо, фінанси відіграють важливу роль у розвитку суспільства та держави загалом, при чому їх значимість постійно зростає. Це зумовлює необхідність вивчення питань, які стосуються мобілізації та використання ресурсів, метою яких є розв'язання проблем соціально-економічного характеру.

Узагальнюючи європейський досвід, для відбудови національної економіки недостатньо лише зовнішньої фінансової допомоги та наявних природних багатств країни. Окрім цього, потрібно вміти реалізувати нові можливості та знайти своє місце у всесвітньому просторі. Враховуючи вищезазначене, необхідним є вивчення питань формування та оцінки фінансово-економічного потенціалу держави як одного із невідемних факторів забезпечення її економічного розвитку.

Перш ніж перейти до розгляду сутності фінансово-економічного потенціалу держави, необхідно розглянути, що ж являє собою потенціал

загалом. Варто зазначити, що існує чимало варіацій тлумачення категорії «потенціал», деякі з них розглянемо у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Тлумачення поняття «потенціал»

Автор	Визначення
Академічний словник української мови	Потенціал - це «сукупність усіх наявних засобів, можливостей, продуктивних сил, що можуть бути використані в якій-небудь галузі, ділянці, сфері; запас чого-небудь; резерв; приховані здатності, сили для якої-небудь діяльності, що можуть виявитися за певних умов» [1]
Кембриджський словник	Потенціал - це те, чого на даний момент немає, проте у майбутньому його можна досягти у разі настання відповідних сприятливих умов [2]
К.А. Карачарова	Потенціал - це «система наявних і потенційних можливостей для ефективного використання доступних ресурсів (матеріальних, трудових, фінансових, інформаційних та управлінських) для забезпечення сталого функціонування й розвитку» [3]
В.І. Хомяков, І.В. Бакулін	«Потенціал - джерела, можливості, засоби, запаси, які можуть бути приведеними в дію, використані для вирішення завдання, досягнення певної мети, можливості окремої особи, суспільства, держави, підприємства в певній галузі» [4]

Джерело: складено автором на основі [1; 2; 3; 4]

В академічному словнику української мови потенціал трактується як наявні ресурси та можливості, в той час, як у Кембриджському словнику увага зосереджується на можливому виявленню ресурсів чи досягненню певного результату у майбутньому. К.А. Карачарова об'єднує ці два визначення та створює власне трактування цього поняття, додаючи мету використання потенціалу, яка полягає у забезпеченні сталого функціонування та розвитку. На мою думку, найбільш повно та точно розкрили сутність потенціалу В.І. Хомяковий та І.В. Букулін, оскільки окрім позначення об'єкту (ресурси, можливості), вони зазначають також суб'єкти, до яких потенціал можна застосувати - особа, суспільство, держава, підприємство.

Тобто, розглянувши вищенаведені підходи до визначення сутності категорії «потенціал», можна узагальнити, що потенціалом є сукупність наявних на теперішній момент часу можливостей, а також потенційних засобів

та запасів, які можуть бути використані для досягнення певних цілей у подальшому.

Визначення сутності потенціалу дозволяє перейти до вивчення його фінансового аспекту. Розбіжності щодо трактування сутності фінансового потенціалу як економічної категорії полягають у відсутності єдиного визначення вихідної категорії – потенціалу загалом. Варто зазначити те, що тематика фінансового потенціалу викликає значний інтерес серед науковців та практиків-експертів, підтвердженням чого є численні публікації. Для визначення змісту поняття «фінансовий потенціал» особливу увагу слід звернути на результати найбільш значимих досліджень. Серед чималої кількості досліджень цього питання особливої уваги заслуговує робота Побережної Н.М., в якій було узагальнено підходи багатьох дослідників до розкриття змісту категорії «фінансового потенціалу» (табл. 1.2) та виокремлено декілька підходів до трактування сутності фінансового потенціалу – ресурсний, соціально-спрямований та результативний.

Таблиця 1.2

Систематизація поглядів до поняття «фінансовий потенціал»

№ з/п	Підхід	Зміст	Прихильники
1	Ресурсний	Схиляються до думки, що потенціал є сукупністю наявних ресурсів, які перебувають у володінні будь-якої господарчої системи	Черніков Д.О., Мочалов Б.М., Фігурнов Е.Б., Лукінов І.І., Репіна І.М.
2	Соціально-спрямований	Визначають потенціал як потенційні або сукупні можливості суспільства, що спрямовані на задоволення потреб в товарах та послугах	Воронкова А.Е., Марушков, І.О., Ковальов В.В., Радько С.Г., Гетьман О.О., Шаповал В.М.
3	Результативний	Потенціал трактують як здатність ресурсів економічної системи виконувати поставлені перед нею завдання	Репіна І.М., Олексюк О.І., Отенко І.П., Должанська І.З, Загорна Т.О.

Джерело: побудовано на основі [5; 6]

Варто зазначити, що потенціал держави включає в себе всі види ресурсів, які використовуються, або можуть бути використані у межах певної території. Основною метою концепції формування фінансового потенціалу держави є оптимізація ресурсозабезпечення економічного розвитку, підвищення результативності та конкурентоспроможності господарської діяльності держави.

Сьогодні до складу фінансового потенціалу країни відносяться:

- фінансові ресурси, що перебувають у розпорядженні органів державного управління;
- фінансові ресурси, що перебувають у розпорядженні органів місцевого самоврядування;
- фінансові ресурси підприємств, установ та організацій різних форм власності й видів діяльності;
- фінансові ресурси населення;
- інші фінансові ресурси та їх розпорядники (ресурси світової фінансової системи, які надходять в українську економіку за різними каналами, тобто через портфельні інвестиції, прямі інвестиції, інші інвестиції – торгові кредити, позики і кредити МВФ та МФО, фінансовий лізинг, та акумулюються у різних суб'єктів – держави, підприємств, населення);
- ресурси страхового ринку (куди віднесено сплачені статутні фонди страхових компаній та довірчих товариств сектору НБФУ, страхові резерви, сформовані в результаті діяльності страхових організацій);
- ресурси фінансового ринку (куди віднесено обсяги статутного капіталу комерційних банків БС);
- вартість природних ресурсів України (землі, доступні запаси корисних копалин та інших ресурсів);
- зовнішні надходження від трудових мігрантів;

- емісійний дохід, який може бути отриманий у процесі нарощування пропозиції грошей за умови зміни монетарної політики Національного Банку України;
- вартість людського капіталу держави;
- вартість культурного потенціалу держави;
- обсяги відтоку капіталів та ресурсів, що обслуговують тіньовий оборот;
- іноземну готівку поза банками [7].

До структурних елементів фінансового потенціалу країни можна віднести всі ресурси, про які не було згадано в зазначеному вище переліку, але які є наявними та мають вартісну оцінку, чи таку, яку можна розрахувати. Складові фінансового потенціалу країни мають різний ступінь складності у формуванні, функціонуванні та використанні.

Загалом, фінансовому потенціалу як економічній категорії притаманні такі ознаки:

- 1) має аналоги в інших науках;
- 2) відображає об'єктивно існуючі відносини різних економічних суб'єктів щодо формування, розподілу і використання фінансових ресурсів з огляду на існуючі для них фінансові можливості;
- 3) постійно розвивається, тобто розширює свої межі в результаті урізноманітнення видів фінансових ресурсів та появи нових фінансових можливостей, зокрема під впливом інформаційних технологій.

Тож, у результаті дослідження різноманітних поглядів до трактування сутності фінансового потенціалу, на мою думку, найбільш доречним та точним є визначення фінансового потенціалу як сукупність наявних фінансових ресурсів, якими володіє та розпоряджається суспільство, а також потенційні фінансові блага.

Фінансовий потенціал є однієї зі складових економічного потенціалу країни. Економічний потенціал країни є прямим важелем для всіх процесів функціонування національної економіки. Він розглядається як здатність

національного господарства та економіки в цілому, домашніх господарств, здійснювати виробничу, комерційну діяльність, яка пов'язана з виробництвом продукції, що має на меті задоволення потреб суспільства, забезпечення розвитку виробництва та споживання. Економічний потенціал держави перебуває у прямій залежності від певних компонентів, а саме: природних ресурсів, трудових ресурсів, фінансових ресурсів, засобів виробництва, інформаційних ресурсів, рівня розвитку міжнародних зв'язків тощо. З огляду на вищезазначене, можна сказати, що сутність поняття «економічний потенціал держави» полягає у наявності таких ресурсів та можливостей, які забезпечують безперервний процес виробництва товарів і послуг з метою задоволення суспільних потреб зараз та в подальшому. Економічний потенціал кожної країни можна охарактеризувати як потенційні можливості ресурсів, які можуть бути використаними у подальшому, та вже наявні результати функціонування господарства.

Варто зазначити, що не існує єдиного підходу до визначення сутності економічного потенціалу держави. У західній практиці під цим поняттям окремі науковці (Мескон М., Альберт М., Хедоурі Ф.) розуміли потенційно можливий максимальний випуск продукції, а інші (Котлер Ф.) – потенційно можливий максимальний ринковий попит на випущену продукцію. Зважаючи на те, що ринкова економіка передбачає виробництво лише такої продукції, що користується попитом, тобто може бути реалізованою за певних умов, в основу визначення економічного потенціалу країни загалом можуть бути покладені як «виробничий», так і «маркетинговий (ринковий)» підходи [8].

Для того, щоб забезпечити максимальний обсяг виробництва, необхідно високоефективно використовувати залучені для цього ресурси. Прихильниками такого підходу, в основу якого покладено пошук напрямів ефективного використання ресурсів та забезпечення максимального використання виробничих можливостей, стали Друкер П., Мак'ярелло Дж., Стрікленд А., Томпсон А.

Науковці Асаул А.Н., Войнаренко М.П., Князєв С.Я., Рзаєва Т.Г. схиляються до думки, що застосування виключно ресурсного підходу у трактуванні потенціалу є обмеженим. Вони пропонують розуміти під потенціалом засоби, ресурси, приховані та невикористані резерви, можливості та реальну здатність суб'єктів господарювання забезпечувати цілі економічного зростання й соціально-економічного розвитку. На основі поєднання базових умов та стратегічних цілей розвитку економіки, науковці розробили різні підходи у визначенні сутності економічного потенціалу (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Визначення сутності поняття «економічний потенціал» у наукових працях

№ з/п	Науковці	Підходи у трактуванні поняття «економічний потенціал»
1	Васьківська К.В., Лозінська Л.Д., Галімуков Ю.О.	Схиляються до думки, що поняття «економічний потенціал» відображає «можливість і здатність підприємства розвиватися у певний момент часу, відповідно до поставлених цілей, у визначеному напрямі нарощувати конкурентні переваги» [9]
2	Добикіна О.К., Рижиков В.С., Касьянюк С.В., Кокотько М.Є., Костенко Т.Д., Герасимов А.А.	Зазначають, що економічний потенціал являє собою сукупність економічних ресурсів та виробничих можливостей, які можуть бути використані для досягнення поставленої мети [10]
3	Куроченко О.В., Копнов М.А., Сладкевич В.П.	Стверджують, що сутність економічного потенціалу полягає у спроможності економіки країни, її галузей, підприємств, господарств здійснювати виробничу діяльність, випускати продукцію, товари, надавати послуги, задовольняти попит населення, суспільні потреби, забезпечувати розвиток виробництва та споживання [11]

Джерело: побудовано автором на основі [9; 10; 11]

Враховуючи сучасні умови розвитку, найбільш універсальним методом оцінювання економічного потенціалу країни є показник ВВП. Він характеризує не тільки сучасний стан розвитку економіки, але й також певні особливості функціонування її сфер. На стан економічного потенціалу та його структуру впливають деякі фактори: наявність та обсяг необхідних ресурсів; досягнутий

рівень науково-технічного розвитку; стан забезпеченості робочою силою відповідної кваліфікації.

Таким чином, можна константувати, що економічний потенціал держави є поєднанням потенціалів різних видів, таких як виробничого, трудового, інформаційного, підприємницького, інтелектуального, які дають змогу країні здійснювати безперервний процес виробництва товарів та послуг та утримувати рівень конкурентоздатності на міжнародній арені.

Здійснена характеристика економічного та фінансового потенціалу країни показала, що зазначені поняття перебувають у тісному взаємозв'язку, що в кінцевому результаті дозволяє сформулювати нову категорію – фінансово-економічний потенціал (рис.1.1).

Отже, фінансово-економічний потенціал можна визначити як сукупність наявних можливостей та ресурсів, які забезпечують задоволення потреб суспільства, досягнення поставлених цілей, а також потенційну здатність суспільства та економічних суб'єктів розвиватися та нарощувати свої фінансові та виробничі можливості з метою досягнення відповідних цілей.

1.2. Джерела формування фінансово-економічного потенціалу в умовах воєнного стану

Відповідно до статті 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого

самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройній агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень[12].

Джерелами фінансових ресурсів для забезпечення фінансування потреб Уряду традиційно є податкові доходи, зовнішні та внутрішні запозичення, а також міжнародні гранти. Напад країни-агресора на Україну призвів до виникнення чималих труднощів у фінансовому забезпеченні процесу виробництва та функціонування економіки в цілому. Так, внаслідок ведення бойових дій на території нашої держави, відбулося обмеження можливостей Уряду фінансувати потреби державного бюджету за рахунок податкових доходів. Об'єктивною причиною цієї проблеми стало фізичне руйнування виробничого потенціалу економіки та знищення її трудових ресурсів.

Тому структура джерел фінансування зазнала певних змін. Зокрема, відбулося збільшення питомої ваги позик, міжнародної допомоги країн-партнерів і міжнародних організацій, а також підвищення частки грантів.

Частину потреб доводиться задовольняти фінансовими ресурсами, отриманими за рахунок монетизації державного боргу. Потенційно новим та вагомим джерелом фінансування державного бюджету України в майбутньому мають стати конфісковані активи та репарації від РФ.

З початку війни Уряд покрив 50% своїх додаткових потреб за рахунок зовнішніх позик і грантів, 45% – за рахунок викупу державних облігацій Центральним банком і лише 5% - за рахунок позик комерційних банків України. Як бачимо, частка фінансування комерційними банками є досить низькою, що є негативним явищем. Поясненням цьому є те, що банки обирають для здійснення вкладень депозитні сертифікати, отримуючи за це безризикову винагороду у розмірі 9% річних, оскільки облікова ставка НБУ є меншою за відсоток дохідності по депозитним сертифікатам, що, відповідно, є менш

привабливим для комерційних банків. Тобто, можна сказати, що депозитні сертифікати НБУ в деякій мірі є фактором, який може створювати конкуренцію державним облігаціям.

У мирний час цей інструмент застосовується для обмеження бажань Уряду здійснювати додаткові державні видатки за рахунок нових позик. Проте, в умовах дії воєнного стану така ситуація потребує вироблення нових механізмів та змін саме у монетарній політиці, враховуючи необхідність забезпечення післявоєнної відбудови країни. Адже, відповідно до стандартних рекомендацій МВФ, під час війни монетарна політика повинна мати підпорядкований характер відносно фіскальної політики та потреб фінансування державного бюджету. Окрім цього, підтримка з боку НБУ не може бути основним джерелом фінансування видатків уряду. Натомість Національний банк докладає зусиль, щоб стимулювати ринковий попит на відповідні цінні папери.

Рада Національного банку зробила певний крок в цьому напрямку, прийнявши «Основні засади грошово-кредитної політики Національного банку України на період дії воєнного стану», які були розроблені на основі рекомендацій Правління НБУ. Це фундаментальний документ, який закладає основи для забезпечення відповідного рівня макроекономічної стабільності в тих умовах, які складаються у воєнний час.

Під час війни Уряд має величезні потреби у запозиченнях, вартість яких має бути прийнятною. Нинішня вартість внутрішніх державних запозичень для Уряду становить близько 11% річних, що є дуже високим значенням з огляду на падіння номінального ВВП щонайменше на 20%, а також на той факт, що поточні державні запозичення Уряд переважно спрямовує на фінансування захисту суверенітету країни, а значить на захист свободи кожного її суб'єкта, включаючи і фінансових посередників. Зараз банки, враховуючи наявну в них ліквідність, мають найбільший потенціал до збільшення свого портфеля ОВДП.

Позиція НБУ на даний момент полягає у ствердженні необхідності та важливості активізації ринкових залучень через розміщення Міністерством

фінансів ОВДП, у тому числі за рахунок коштів банківської системи. Тобто, така позиція є правильною та прийнятною. Крім того, зважаючи на відповідні обставини, банки України не здійснюють достатню кредитну підтримку Уряду, вони також суттєво знизили кредитну підтримку реальної економіки. Звичайно, що є і низка об'єктивних причин. На кінець березня порівняно з довоєнним періодом відбулося скорочення обсягу банківських кредитів в економіку на понад 51 млрд. грн. (на 5%).

Разом з тим спостерігається підвищення процентних ставок банків за гривневими кредитами для бізнесу. Це обмежує доступність кредитів для бізнесу, а також збільшує витрати Уряду на підтримку кредитування за відповідними державними програмами.

Так, Уряд на період воєнного стану суттєво пом'якшив умови отримання пільгових кредитів в рамках програм «Доступні кредити 5-7-9%» та портфельних гарантій. За період з моменту російського вторгнення до 01.05.2022 було видано пільгових кредитів на суму 13 млрд. грн., що дозволило призупинити падіння рівня банківського кредитування бізнесу [13].

Ресурси державного бюджету, на жаль, обмежені. Тому відсутність активності банківського сектора з вкладенням коштів у державні облігації обмежує воєнні та економічні видатки Уряду, в тому числі і видатки на підтримку банківського кредитування економіки.

Зараз має місце ситуація, коли Уряд відчуває постійний фінансовий тиск через необхідність фінансування тих чи інших критичних видатків, а потенційні позикові ресурси пасивно зберігаються в банківській системі і не спрямовуються у державні облігації з огляду на недостатню конкурентність останніх порівняно з монетарними інструментами постійного доступу. Для розв'язання цієї проблеми Міністерству фінансів варто підвищити процентні ставки державних запозичень до такого рівня, який був би привабливим для внутрішніх кредиторів, враховуючи при цьому рівень інфляції в країні. Доцільним є представлення динаміки останнього на рисунку 1.2.

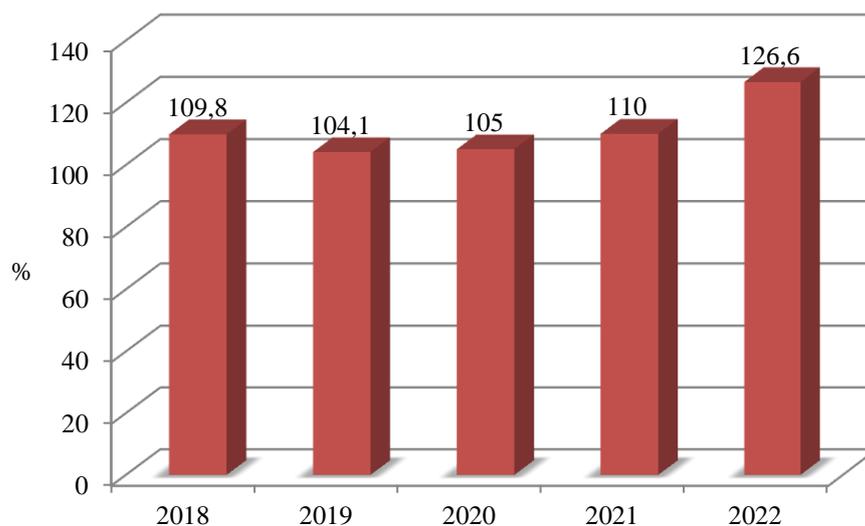

Рис. 1.2. Індекс інфляції в Україні протягом 2018-2022 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [14]

Таким чином, відповідно до даних рисунка 1.2, з 2019 року по 2022 рік спостерігається чітко виражена тенденція до збільшення індексу інфляції, при чому особливо швидкий темп росту зазначеного показника характерний для 2022 року, що пов'язано із воєнним вторгненням країни-агресора на територію нашої держави. Тобто, у такому випадку, Міністерству фінансів варто встановлювати розмір процентних ставок державних запозичень близький до 26,6% з метою зацікавлення кредиторів всередині країни у наданні позик державі.

Однак, інфляція, не може слугувати універсальним вимірником вартості грошей за умов падіння номінальних обсягів виробництва товарів та послуг, спричинених воєнними руйнуваннями чи іншими екстраординарними чинниками. Під час війни ставки кредитування об'єктивно не можуть відображати всі ризики. Інфляція воєнної економіки здебільшого пов'язана не з надлишковим попитом (і відповідно інфляційним прибутком бізнесу), а зі зростанням собівартості. Бізнес може залишатися з тими ж самими номінальними обсягами, однак мати двократне падіння реальних оборотів і двократне зростання цін на свою продукцію. Не варто забувати, що

підвищення процентних ставок в умовах падіння номінального ВВП та стрімкого зростання невідкладних потреб воєнного бюджету максимізує ризики боргової стійкості для фіскального сектору та підриває макрофінансову стабільність економіки в цілому.

Для розв'язання проблеми кредитної підтримки Уряду та бізнесу необхідно виробити нові підходи щодо забезпечення фінансових потреб держави, в тому числі шляхом обмеження підтримки банків через інструмент депозитних сертифікатів НБУ. В умовах фіксованого обмінного курсу функція усунення валютних ризиків через депозитні сертифікати не має такого значення. Так само в умовах війни не може бути і "надлишкового" кредитування, оскільки державним фінансам критично бракує ліквідності для виживання. Тому часткове обмеження депозитних сертифікатів в діючих умовах не несе небезпеки для режиму монетарного регулювання економіки.

Єдиним аргументом для існування депозитних сертифікатів є питання підтримання прибутковості банків та їх капіталізації. Однак, зважаючи на те, що ліквідність банків в 4 рази перевищує нормативні значення, а адекватність капіталу – в 2 рази, то це питання не є критично актуальним.

Таким чином, на час воєнного стану доцільно реалізувати наступні завдання [15]:

- знизити процентну ставку НБУ за депозитними сертифікатами для усунення конкуренції між депозитними сертифікатами та державними облігаціями;
- знизити дохідність депозитних сертифікатів з метою стимулювання банків спрямовувати кошти у державні облігації. Економіка та Уряд отримають додатковий ресурс, який до останнього часу пасивно обертався в банківській системі.

Інші потенційні ефекти від зниження дохідності депозитних сертифікатів НБУ:

- збільшення прибутку НБУ внаслідок скорочення його процентних витрат за депозитними сертифікатами;

– зниження вартості внутрішніх державних запозичень, що залишатиме більше коштів Уряду для фінансування видатків.

Таким чином, війна суттєво вплинула на всі сфери життя, бізнесу, а також на роботу та функціонування фінансової системи, але всі державні функції наразі виконуються, банківська та бюджетна системи довели свою стійкість, НБУ, Мінфін, Казначейство, ДПС і Держмитслужба та інші установи і організації продовжують злагоджено працювати та вживати заходи для стабільної роботи. Подальші втрати від війни та вплив на фінансову систему залежить, у тому числі, від тривалості активної фази військових дій, масштабу руйнувань, можливості та швидкості залучення міжнародної допомоги, впровадження заходів політики, спрямованої на підтримку економіки та забезпечення прозорості й передбачуваності державної політики в усіх сферах.

1.3. Методика оцінювання фінансово-економічного потенціалу з урахуванням викликів та загроз

Алгоритм оцінювання фінансово-економічного потенціалу країни містить два етапи: на першому здійснюється оцінка фінансового потенціалу, а на другому – економічного. Під час розгляду методики оцінювання фінансового потенціалу з урахуванням викликів та загроз, варто приділити увагу дослідженням Полчанова А.Ю. Науковець представив алгоритм оцінки фінансового потенціалу, який складається з трьох етапів: підготовчого, аналітичного та заключного. Так, на першому етапі – підготовчому – ставляться мета та завдання дослідження. Мета може полягати як у визначенні потенційного обсягу фінансових ресурсів у кількісному вимірі, так і зосередженні уваги на якісних показниках, наприклад, на можливих ризиках. Автор вважає, що метою оцінки фінансового потенціалу є удосконалення інформаційної бази для підвищення ефективності його управління. Мета оцінки може змінюватися, оскільки вона перебуває у залежності від соціальних,

економічних та політичних умов країни. Наприклад, в умовах війни, які наразі характерні для України, зростає потреба використання коштів у більшому обсязі та відповідно більш ефективного їх управління.

Другим за послідовністю етапом оцінки фінансового потенціалу країни є аналітичний. Він передбачає визначення суб'єктів, які здійснюватимуть дослідження та проводитимуть аналітичну роботу. Ними можуть бути працівники наукових установ, центрального банку, міністерств, міжнародних організацій, рейтингових агентств та інші, причому кожен із них має різний доступ до інформації та рівень технічного забезпечення, що може мати вплив на кінцевий результат.

Аналітичний етап містить наступні стадії:

1. Вибір методології. Методологія оцінювання фінансового потенціалу передбачає використання ряду методів. Зокрема, Полчанов А. Ю. пропонує поділяти методи оцінки фінансового потенціалу на певні групи (рис. 1.2).

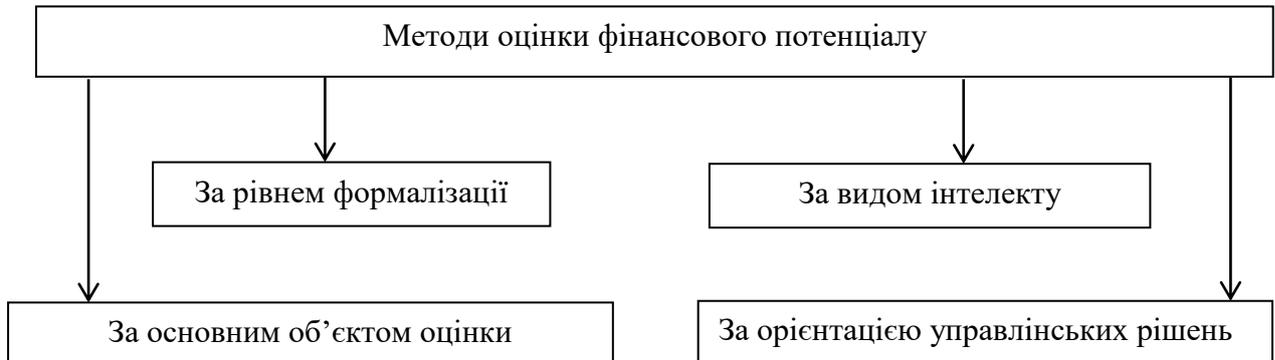

Рис. 1.2. Методи оцінки фінансового потенціалу за Полчановим А.Ю.

Джерело: складено автором на основі [16]

2. Вибір показників. Після вибору ключових індикаторів, необхідно встановити їхні порогові значення та у подальшому порівнювати їх з фактичними. Опрацювання отриманих даних здійснюється шляхом використання одного із двох способів. Перший спосіб передбачає використання програмного забезпечення на комп'ютерах, починаючи від стандартних пакетів Microsoft Office, закінчуючи вузькоспеціалізованими програмами. Суть другого

варіанту полягає у застосуванні хмарних технологій, за допомогою яких можна провести обробку даних віддалено. Використання таких онлайн-сервісів є доцільним для великих масивів даних, із якими складніше впоратися стаціонарним комп'ютерам.

Завершальною частиною оцінювання є етап, на якому відбувається створення інформаційної бази та визначення аналізованого періоду. Джерелами інформації можуть бути офіційні матеріали таких структур: Державна служба статистики, Національний банк України, Міністерство фінансів України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Міжнародний валютний фонд, Групи Світового банку та інші міжнародні організації.

Заключний етап складається з двох стадій:

- представлення отриманих даних у візуальному вигляді;
- формулювання висновків та рекомендацій.

Науковець Григоренко В.О. у процесі здійснення оцінки фінансового потенціалу розділяє його на 2 складові - фінансові ресурси території та спроможність території акумулювати фінансові ресурси. Відповідно перша складова визначається шляхом використання кількісних методів, а друга - якісних. До складових фінансового потенціалу вчений відносить:

- 1) фінансові ресурси бюджету;
- 2) фінансові ресурси населення (домогосподарств). Для більш об'єктивної картини вчений пропонує включати до обчислень фінансові ресурси лише економічно активного населення, оскільки економічно неактивне населення не бере участі у примноженні фінансового потенціалу, а лише у його споживанні;
- 3) фінансові ресурси підприємств, установ, організацій;
- 4) фінансові ресурси фінансово-кредитних установ;
- 5) фінансові ресурси зовнішніх інвестицій. Значна частка інвестицій спрямовується на розвиток підприємств, установ та організацій, тому важливо врахувати до даної групи лише ті інвестиції, які не були враховані у попередньому пункті [17].

Боронос В. Г. виділяє 6 найбільш поширених підходів до оцінки фінансового потенціалу (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Підходи до оцінки фінансового потенціалу за Боронос В.Г.

Назва підходу	Характеристика
Статистичний підхід або метод оцінки фінансових ресурсів	Користується попитом серед вчених, відрізняється показниками, які відносять до складу ФП. Гайнановим Д. та Япаровою А. було розроблено один зі способів оцінки ФП за даним підходом, який полягає у знаходженні суми таких його складових, як бюджетний потенціал, ФП підприємств та ФП населення. Булатова Ю. пропонує інший спосіб, сутність якого полягає у визначенні суми обсягів бюджетно- інвестиційного потенціалу, фінансових ресурсів (ФР) населення, власних ФР організацій, ФР фінансово-кредитних організацій та ФР зовнішніх запозичень. Науковець Даниленко А. здійснює оцінку ФП шляхом додавання ФР, якими розпоряджаються органи державного управління, фізичні та юридичні особи, фінансовий та страховий ринки
Порівняльний підхід	«Згідно з цим методом, порівнюються декілька об'єктів з метою виявлення більш ефективних та динамічних відносно інших. Інформація про максимальні можливості при даних умовах в такому випадку закладена в показниках кращих об'єктів»[18]
Оцінка з використанням макроекономічних показників	Здійснюється розрахунок показника фінансово-економічної діяльності, який виступає базою для розрахунку ФП. Для держави таким показником є ВВП. «На думку Ахмедова А., обсяг валового внутрішнього продукту, виробленого в рамках конкретної території є найбільш точною та узагальнюючою характеристикою її поточного фінансового потенціалу» [19]
Регресійний аналіз	Цей підхід є найбільш точним. Він полягає у побудові регресійних рівнянь, які описують залежність між фінансовим потенціалом та певними фінансовими потоками, які входять до його складу. Цей метод дає можливість привести показники до однієї площини виміру, а також дозволяє розглянути різні варіанти значень, умовно розділивши їх на оптимістичний та песимістичний сценарії
Змішаний підхід	Базується на поєднанні декількох методів

Джерело: складено автором на основі [18; 19]

Статистичний підхід полягає у врахуванні арифметичної суми показників, які є складовими фінансового потенціалу. До недоліків підходу можна віднести відсутність єдиної думки щодо того, які показники варто враховувати при обчисленні та можливу недостовірність аналізованих даних.

Під час застосування регресійного аналізу труднощі можуть виникнути у здійсненні великої кількості спостережень для забезпечення об'єктивності аналізу.

Сучасний глобалізований світ підвищує значущість забезпечення національної безпеки для будь-якої країни світу. Сьогодні Україна, перебуваючи в умовах постійних викликів та загроз, спричинених військовими атаками з боку країни-агресора, на власному прикладі показує підвищення рівня взаємовпливу розвитку економіки та воєнної сфери. У зв'язку з цим, важливість розвитку економічного потенціалу країни та його оцінки не викликає сумніву. Оцінка потенціалу економіки країни, на відміну від поняття валового національного продукту (ВВП), дає змогу отримати більш повну інформацію про економічний стан країни та можливості її розвитку, скласти уявлення про економічну структуру та можливі напрями зростання. Показник ВВП країни оцінює стан економіки з вартісної сторони, не надаючи її якісних характеристик. Варто зауважити, що сам по собі економічний потенціал без зазначення мети його використання існувати не може, оскільки при оцінці економічного потенціалу завжди враховуються потреби, які необхідно задовольнити, визначається, для чого потрібні резерви та можливості, який ймовірний кінцевий результат використання потенціалу.

Незважаючи на те, що велика кількість науковців та практиків з усього світу присвятили чимало праць питанню вивчення складових та виміру економічного потенціалу країни, остаточного визначення сутності зазначених об'єктів дослідження не надано. У зв'язку з цим, виникає необхідність більш детального розгляду різних підходів до виміру й оцінки економічного потенціалу країни.

Більшість методів оцінювання економічного потенціалу базуються на використанні різноманітних математичних, матричних, графічно-аналітичних моделей, а також логічних та лінгвістичних методів. Рудаченко О. та Єсіна В. зазначають, що методи оцінки економічного потенціалу поділяються на прямі та непрямі. Так, непряма оцінка економічного потенціалу полягає у

використанні фактичних значень показників, які характеризують результати роботи економічного об'єкта, що підлягає оцінці. Тоді як пряма оцінка економічного потенціалу – це оцінка можливостей економічного об'єкта в майбутньому.

Мартиновський В. і Кравець В. виділяють такі методи виміру й оцінки економічного потенціалу [20]:

- ранговий, або рейтинговий, метод. У процесі використання цього методу потенціал оцінюється експертами за відповідною обраною шкалою, що дозволяє ранжувати об'єкти господарювання за обраними показниками, що характеризують економічний потенціал;

- таксонометричний метод. Суть цього методу полягає у відборі найбільш значущих для аналізу факторів, на основі яких створюється матриця критеріальних показників. Сформовані критеріальні показники нормалізуються, для кожного стовпця цієї матриці показників виокремлюються максимальні та мінімальні їх значення. Аналіз показників здійснюється з точки зору їх впливу на економічний потенціал, після визначаються показники-стимулятори (максимальне значення відповідає найкращому з економічної точки зору значенню показника, а мінімальне – гіршому) та показники-дестимулятори (мінімальне значення відповідає найкращому з економічної точки зору значенню показника, а максимальне – гіршому). Одиначні нормалізовані показники агрегуються для формування комплексного показника потенціалу об'єкта аналізу;

- графоаналітичний метод. Цей метод передбачає, що економічний потенціал може вимірюватися у спеціальних одиницях – як позитивних (стимулятори), так і негативних (дестимулятори), але при цьому важливим є можливість їх досліджень у динаміці.

Науковиця Дадаєва Р. висуває інтегральний підхід до оцінки сукупного економічного потенціалу національної економіки, який містить такі етапи [21]:

- оцінка економічного потенціалу з кількісної сторони по галузях економіки, що включає: оцінку обсягу виробництва в кожній сфері

господарської діяльності; розрахунок і порівняння потенціалів кожної сфери економічної діяльності окремо, що дає можливість провести аналіз ресурсного потенціалу;

– якісна оцінка елементів сукупного економічного потенціалу країни, що включає такі показники: питома вага кожної галузі в загальному ВВП країни; рівень рентабельності виробництва в економіці в цілому; структура зовнішньої торгівлі;

– здійснення розрахунку інтегральних показників загального економічного потенціалу регіону, при цьому враховується роль кожної з його складових;

– оцінка сукупного соціально-економічного потенціалу країни, а також співставлення можливості його розвитку з поставленими цілями держави.

Науковець Гапонов А. вважає, що на сучасному етапі до найбільш розповсюджених методів оцінки економічного потенціалу країн світу відносяться:

– SWOT-аналіз економічного потенціалу певної визначеної території чи країни загалом, який дає змогу оцінити порівняльні якісні позитивні та негативні характеристики різних країн, дозволяє визначити перспективні напрями розвитку та попереджає про негативні наслідки у процесі розвитку економічного потенціалу країни. До недоліків такого підходу можна віднести його орієнтацію на якісні чинники розвитку окремих територій і країн, а також використання експертних методів оцінки окремих факторів;

– побудова конкурентного профілю країни, який дає змогу визначити вплив окремих факторів середовища, в якому знаходиться країна, яка є об'єктом оцінки, на швидкість розвитку її економічного потенціалу. Особливість цього методу полягає у тому, що відсутнє комплексне оцінювання економічного потенціалу країни, оскільки оцінка здійснюється окремо за кожним фактором (умовно визначається його значення по відношенню до інших країн світу чи країни-еталону: низький, середній або високий рівень). Отримані результати

аналізу є основою формування висновку про найбільш значущі фактори для розвитку території.

Основними факторами, які задіяні у процесі здійснення оцінки, є:

– нинішній стан економіки, клімат, перспективи зростання території; транспортно-географічне положення в контексті міжнародного співтовариства; розвиток інфраструктури для розвитку бізнесу; рівень безробіття, якість трудових ресурсів, їх віковий склад, рівень кваліфікації та професіоналізму; науково-технічний потенціал території чи країни; фінансово-економічні чинники, тобто сприятливість умов для інвестування, збалансованість доходів і витрат, рівень рентабельності господарюючих суб'єктів;

– оцінка становища країни та її галузей по відношенню до інших територій. При використанні цього методу визначаються основні конкурентні переваги території по відношенню до інших країн світу. За допомогою цього методу можна визначити основні напрями діяльності країни, в рамках яких вона займає лідируючі позиції на міжнародному ринку, або, навпаки, в якому економічний потенціал є недостатнім для розвитку. Недоліками цього методу можна назвати використання великої кількості припущень під час здійснення оцінки та те, що цей метод може надати тільки загальні рекомендації про розвиток окремих галузей економіки;

– метод виявлення ступеня державного стимулювання у сфері економічних об'єктів, що реалізують пріоритетні стратегічні завдання, в основі якого лежить принцип збалансованості в споживанні послуг, які фінансуються з бюджету, а також рівень фінансування окремих галузей економіки. Недоліком цього підходу є здійснення оцінки економічного потенціалу тільки шляхом проведення аналізу бюджетного фінансування, водночас інші джерела формування ресурсів не враховуються [22].

Здійснення оцінки економічного потенціалу країни може також відбуватися за допомогою оцінки системи біржових торгових індексів, наприклад Dow Jones Industrial Average, який розраховується як середнє відображення руху цін на акції 30-ти найбільших промислових корпорацій, чи

S&P 500, який містить 500 великих американських компаній. Таким чином, завдяки постійному безперервному функціонуванню фондової біржі можна отримати сигнали про вартість акцій, які відображають таким чином економічні потенціали відповідних підприємств. Негативною ознакою цієї ринкової методології визначення економічного потенціалу є звужена шкала оцінок, яка враховує тільки вартість акцій, що не дозволяє завжди бути об'єктивними під час порівняння економічного потенціалу окремих країн світу. Більш повна та точна оцінка економічного потенціалу здійснюється шляхом урахування сукупності характеристик. Характеристика економічного потенціалу країни може бути як кількісною, так і якісною. Кількісна характеристика економічного потенціалу включає два загальних підходи. Перший кількісний підхід полягає у здійсненні вартісної оцінки ресурсів, якими володіє національна економіка (тих, що вже залучені у виробництво, та потенційних). Суть другого полягає у розрахунку можливого економічного результату від використання всіх ресурсів, які можуть бути залучені у виробничий процес у певному періоді. Універсальним кількісним показником оцінки економічного потенціалу вважається ВВП, який надає характеристику щодо досягнутого рівня розвитку національної економіки та відображає особливості його галузевої структури, ефективність функціонування окремих галузей та регіонів, сфер діяльності.

Фундаментом якісної оцінки економічного потенціалу країни вважаються параметри, які відображають динаміку та тенденції розвитку національної економіки, закономірності розвитку та зміни структурних макроекономічних пропорцій, ступінь використання ресурсів виробництва. Варто зазначити, що науковці, у процесі оцінки економічного потенціалу, включають до аналізу та розрахунку різні показники.

Так, учений Чаленко А. розраховує економічний потенціал країни, використовуючи такі показники для здійснення оцінки: ВВП/ВВП на душу населення; рівень якості життя населення; розподіл основних видів продукції на душу населення; економічна ефективність. Зазначена методологія оцінки економічного потенціалу країни дозволяє виявити основні чинники, з

урахуванням яких в майбутньому будуть формуватися рішення, які стосуються зміцнення економічного потенціалу країни, а також ресурсні можливості при затвердженні програм економічного потенціалу країни та виявленні негативних і позитивних факторів впливу на країну в цілому [23].

Не можна залишити без уваги методика оцінки економічного потенціалу, суть якої полягає у розподілі потенціалу на окремі елементи: фінансовий потенціал; виробничі потужності; інноваційно-інформаційний потенціал; інституційна спроможність. Основні показники зазначених елементів розраховуються та об'єднуються в узагальнений показник, який використовується для аналізу та забезпечення стійкого розвитку країни. Основні структурні елементи економічного потенціалу оцінюються за відповідними критеріями за допомогою використання простого середнього арифметичного і теоретичної сфери варіації. Величина інтегрального показника розраховується як багатofакторне середньозважене значення показників, які входять до його складу. У кінці здійснюється рейтингова оцінка економічного потенціалу, яка характеризує відносні можливості економічної системи країни чи регіону. До головної переваги цієї методики можна віднести відносну простоту при порівнянні економічного потенціалу декількох країн чи регіонів. Як і будь-яка річ чи явище в цьому житті, зазначена методика має свої певні недоліки. Вони полягають у порівняно низькій точності оцінки та неможливості визначення економічного потенціалу у фізичному та вартісному вираженні.

Окрім вищезазначеного, існує методика визначення економічного потенціалу країн і регіонів, суть якої полягає у здійсненні оцінки шляхом використання таких груп показників [24]:

– економічні показники, які містять: економічний потенціал країни чи регіону та його використання; стан розвитку регіональних ринків; обсяг і ефективність виробництва; рівень інвестиційної діяльності; рівень енергетичної та продовольчої безпеки; показники територіального устрою, концентрації господарської діяльності, рівня диверсифікації; фінансову самодостатність

регіону; податкове навантаження та наявність самостійної податкової бази для формування місцевих бюджетів; структуру власності в регіоні;

- соціальні показники, які включають: рівень безробіття та зайнятості населення в регіоні; структура доходів і витрат; динаміка номінальних і реальних доходів населення; споживання матеріальних благ і послуг; співвідношення середньомісячного доходу та прожиткового мінімуму; рівень розвитку інфраструктури тощо;

- екологічні показники, до яких належать: рівень викидів, що забруднюють атмосферу; антропогенне навантаження на територію; стан поверхневих водних об'єктів і запасів стічних вод тощо;

- демографічні показники: чисельність міського та сільського населення; статеві-вікова структура населення; кількість працездатного населення; рівень освіти, щільність населення, міграційний баланс та ін.;

- показники наявності та використання ресурсів у країні чи регіоні, які характеризують наявність і стан: природно-ресурсного потенціалу; трудового потенціалу; виробничих потужностей; інфраструктурну спроможність.

З огляду на все вищенаведене, можна зробити висновок, що різні автори, при здійсненні оцінки економічного потенціалу країни, вважають за необхідне використовувати різні одиничні чи комплексні показники за умови врахування цілей дослідження. Оцінка економічного потенціалу країни, для якої необхідним є формування воєнної могутності, має здійснюватися з урахуванням таких показників, як внутрішній валовий продукт, у тому числі обсяг виробництва продукції найважливіших галузевих комплексів; обсяги експорту та імпорту; зовнішній борг країни; рівень золотовалютного запасу. Прикладом показників, що надають характеристику економічного потенціалу придатності країни щодо протидії воєнній агресії, можуть бути: обсяг витрат країни на ведення війни, кількість озброєння різного типу та ін. До відносних показників можна віднести такі: питома вага військових витрат у ВВП; частка воєнного виробництва у загальному виробництві; кількість

військовослужбовців та зайнятих у воєнному секторі на тисячу осіб населення та ін. Якісна оцінка економічного потенціалу здійснюється через галузеву структуру виробництва, рівень життя населення, рівень інноваційності та конкурентоспроможності економіки. Отже, з метою забезпечення підтримки воєнної могутності країни на належному рівні необхідно забезпечувати:

- прогресивну галузеву структуру економічного потенціалу (підвищення питомої ваги високотехнологічних галузей у структурі економіки);
- розвиток галузей промисловості, що визначають технічний прогрес в економіці та воєнній справі: машинобудування, електроенергетика, паливно-енергетичний комплекс, чорна та кольорова металургія, електронна та хімічна промисловість, суднобудування та інші галузі);
- достатній рівень ресурсного потенціалу, сільського господарства, виробничої та невиробничої інфраструктури, капітального будівництва.

Фінансово-економічний потенціал дає можливість розвитку інноваційної економіки, рівень якої є надзвичайно важливим якісним показником. Цей показник характеризує сучасний технологічний розвиток, появу нових видів воєнних технологій та озброєння, зокрема нових систем спостереження та управління, використання штучного інтелекту у воєнній сфері, роботизація, що відіграє дуже важливу роль у нинішніх воєнних конфліктах. Поява інновацій у воєнній сфері є важливою та необхідною, оскільки вони забезпечують досягнення належного рівня наукового та науково-технічного розвитку. Ще одним способом оцінки економічного потенціалу є аналіз спроможності країни забезпечувати високий рівень життя для своїх громадян, тобто рівень конкурентоспроможності. Конкурентоспроможність країни залежить від продуктивності використання наявних ресурсів та якості інститутів, макроекономічної стабільності, розвиненості інфраструктури, ефективності освіти, ринку праці, розвиненості ринків збуту, конкурентоспроможності окремих підприємств.

Отже, у результаті опрацювання наукових, методичних та періодичних джерел, було визначено сутність та складові елементи фінансово-економічного потенціалу країни. Так, фінансово-економічний потенціал являє собою потенційні або сукупні можливості суспільства, здатність здійснювати виробничу, комерційну діяльність з метою задоволення потреб в товарах та послугах. Було з'ясовано, що фінансово-економічний потенціал включає в себе фінансові ресурси державних та приватних структур, населення, ресурси страхового ринку, природні ресурси, трудові ресурси, засоби виробництва, інформаційні ресурси, рівень розвитку міжнародних зв'язків тощо. Тобто, як бачимо, фінансово-економічний потенціал країни характеризується тісним взаємозв'язком з усіма сферами життя суспільства, оскільки перебуває у прямій залежності від них.

Що стосується джерел формування фінансово-економічного потенціалу держави, то варто зазначити, що забезпечення фінансування потреб Уряду здійснюється за рахунок є податкових доходів, зовнішніх та внутрішніх запозичень, а також міжнародних грантів. Проте, у зв'язку з військовою агресією РФ, виникло чимало труднощів у фінансовому забезпеченні процесу виробництва та функціонування економіки в цілому, що призвело до зміни структури джерел фінансування, що проявилася у збільшенні питомої ваги позик, міжнародної допомоги країн-партнерів і міжнародних організацій, а також підвищенні частки грантів. З початку війни половину своїх фінансових потреб Україна покрила за рахунок зовнішніх запозичень.

У першому розділі роботи також було визначено методи оцінки фінансово-економічного потенціалу держави з урахуванням викликів та загроз. Було з'ясовано, що існує чимало підходів до здійснення оцінки фінансово-економічного потенціалу, серед яких: порівняльний та статистичний підходи, регресійний аналіз, кількісний та якісний аналіз, SWOT-аналіз тощо.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

2.1. Фінансово-економічні процеси в Україні в умовах воєнного стану

Сьогодні Україна перебуває в новій економічній реальності, яка виникла внаслідок введення воєнного стану. З початку війни зазнали змін деякі правила та підходи до ведення бізнесу, регулювання та фінансування як в нашій державі, так і в усьому світі. Економісти світу характеризують нинішню війну в Україні як асиметричний шок, який проявляється у раптовій зміні економічних умов на одні країни ЄС більше, ніж на інші. Державне регулювання фінансово-економічних процесів являє собою цілеспрямований вплив держави на функціонування суб'єктів мікро-, мезо- та макроекономічного середовища. Ефективність та результативність регулювання на макроекономічному рівні перебуває у безпосередній залежності від дієвості механізму регулювання фінансово-економічних процесів, з урахуванням його сегментів та відповідних чинників впливу [25].

Органи виконавчої та законодавчої влади в Україні - Кабінет Міністрів України та Верховна Рада України, а також Національний банк України та інші урядові органи влади, з моменту розгортання військових дій на території нашої держави, своєчасно та оперативно вживають заходи з метою забезпечення пристосування економіки до умов воєнного стану. Зміни торкнулися промисловості, сільського господарства, податкової та соціальної сфер, а також валютного та фінансового ринків. З метою захисту економіки від негативних наслідків війни, Національним банком України було ухвалено Постанову від 24 лютого 2022 р. №18, у якій було визначено особливості функціонування українських банків в умовах воєнного стану. Так, у зазначеній Постанові висвітлено наступні міри, які стосуються роботи банківської сфери:

- провадження діяльності банками продовжується, але з певними обмеженнями;
- доступ до сейових осередків повинен бути безперервним;
- надається гарантія на проведення безготівкових платежів без будь-яких обмежень;
- поповнення готівкою у банкоматах здійснюється без обмежень;
- зобов'язання НБУ надавати грошову підтримку в необмеженому обсязі;
- з метою підтримання ліквідності банків, НБУ гарантує надання необмежених незабезпечених кредитів рефінансування зі строком погашення до одного року;
- Уряду України надається право здійснювати платежі без обмежень відповідно до законодавства, яке регулює цей особливий період. До того ж, НБУ було перераховано майже 19 млрд. грн. свого розподіленого прибутку до Державного бюджету України з метою забезпечення додаткової необхідної фінансової підтримки держави, виникнення якої пов'язано з умовами воєнного стану [26].

Безперечно, самотужки покрити потреби у фінансуванні неможливо, тому важливою та необхідною є допомога ззовні. Міжнародні організації та країни-партнери надали великі обсяги фінансових ресурсів, використання яких було спрямоване на зміцнення обороноздатності України, підтримки її економіки та вирішення гуманітарних питань. Загальна сума виділених коштів, представлена у вигляді фінансової, технічної та гуманітарної допомоги, становила понад 15 мільярдів доларів США.

Національний банк України зробив значимий крок щодо врегулювання ним діяльності учасників ринку, який знайшов відображення у Постанові № 39 від 6 березня 2022 року і полягав у відміні застосування заходів впливу за певні порушення:

– до учасників ринку небанківських фінансових послуг, небанківських фінансових груп, платіжного ринку, колекторських компаній та юридичних осіб, які отримали ліцензію на надання банкам послуг з інкасації, не будуть застосовуватися заходи впливу за порушення:

1) строків подання звітності, які встановлені Правилами складання та подання звітності учасниками ринку небанківських фінансових послуг до Національного банку, затвердженими постановою Правління НБУ від 25 листопада 2021 року № 123;

2) строків подання фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності за 2021 рік, проміжної фінансової звітності та проміжної консолідованої фінансової звітності за 2022 рік, які складені на основі таксономії фінансової звітності за міжнародними стандартами в єдиному електронному форматі, до центру збору фінансової звітності, операційне управління яким здійснює Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку;

3) вимог щодо наявності власного капіталу;

4) вимог щодо подання документів та надання інформації регулятору, які передбачені низкою нормативно-правових актів Національного банку;

– до страховиків відменені заходи впливу, які стосуються порушень обов'язкових критеріїв і нормативів достатності капіталу та платоспроможності, ліквідності, прибутковості, якості активів та ризиковості операцій страховика;

– до фінансових компаній-гарантів не будуть застосовуватися заходи впливу за порушення обов'язкових фінансових нормативів та вимог, що обмежують ризики за операціями з фінансовими активами;

– не застосовуватимуться заходи впливу до небанківських фінансових груп, відповідальної особи, інших учасників небанківської фінансової групи за встановлення факту порушень вимог щодо достатності регулятивного капіталу, складання та подання консолідованої та субконсолідованої звітності та інформації.

Введення воєнного стану зумовило послаблення вимог до достатності капіталу банків та появу низки послаблень щодо фінансового моніторингу. Законодавче закріплення зазначені зміни отримали в таких нормативно-правових документах, як Постанова Національного банку України від 27 лютого 2022 р. № 25 «Про заходи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в зв'язку із введенням воєнного стану», Постанова Національного банку України від 11 березня 2022 р. № 47 «Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 27 лютого 2022 року № 25 та виконання окремих вимог законодавства з питань фінансового моніторингу у зв'язку з уведенням воєнного стану». Окрім вищезазначеного, ще однією позитивною зміною стало отримання клієнтами банків пільг. Зокрема, було усунуто відповідальність за несвоєчасну сплату за споживчими кредитами, а по закінченню війни впродовж місяця заборонено стягувати майно за іпотекою та виселяти мешканців. Варто приділити увагу випуску військових ОВДП, який був розпочатий Міністерством фінансів. Кошти від цих боргових цінних паперів використовуються на забезпечення потреб Збройних сил України та безперербійне забезпечення фінансових потреб держави в умовах воєнного стану. Розглянемо основні умови військових ОВДП:

- номінальна вартість однієї облігації становить 1 тис. гривень;
- строк обігу - 1 рік;
- ставка доходності визначається шляхом проведення аукціону.

Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) рішенням № 162 від 13 березня 2022 року було надано можливість у період воєнного стану здійснювати операції, пов'язані із заставою в банках за всіма облігаціями внутрішньої державної позики (ОВДП) та отриманням кредиту. Так, було надано дозвіл юридичним та фізичним особам-нерезидентам на відкриття рахунків та укладення договорів з військовими облігаціями за спрощеною процедурою. Від фізичних осіб-нерезидентів вимагаються тільки

паспортні дані, а для юридичних осіб необхідною інформацією є код/номер з торгового, банківського або судового реєстру та реєстраційне посвідчення місцевого органу влади іноземної держави про реєстрацію юридичної особи.

Також зміни торкнулися і податкового сектору. Українські компанії, незважаючи на погіршення умов ведення бізнесу внаслідок введення воєнного стану, не перестали виконувати свій обов'язок – сплачувати податки до державного бюджету, а деякі навіть сплачували податки авансом з метою підтримки української економіки. Було внесено зміни щодо здійснення оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану, які були законодавчо закріплені законопроектами Верховної Ради [27]:

- ФОП I-II груп було дозволено сплачувати єдиний податок добровільно;
- ФОП I-II групи було повністю звільнено від сплати ЄСВ;
- ФОП III групи було звільнено від сплати ЄСВ за найманих працівників, яких призвали до лав ЗСУ, інших захисних формувань;
- великий бізнес отримав право використовувати спрощену систему оподаткування та сплачувати єдиний податок. Для цього граничний обсяг річного доходу підвищили з 10 млн. грн. до 10 млрд. грн., а обмеження щодо кількості працівників зняли. Ставка податку становить 2% від обігу незалежно від виду діяльності (крім підакцизних товарів та грального бізнесу);
- оподаткуванню ПДФО не підлягає благодійна допомога, надана учасникам бойових дій та особам, які живуть на території бойових дій;
- величина податкової знижки на пожертви для неприбуткових організацій зростає до 16%;
- скасовуються штрафи за порушення закону про РРО до завершення воєнного стану;
- надано можливість переходу підприємствам з обігом до 10 млрд. на сплату єдиного податку. Знято всі інші обмеження, які стосуються чисельності

робітників та видів діяльності (окрім підакцизних товарів та грального бізнесу);

– скасовується сплата ПДВ та податку на прибуток для підприємців. Замість них необхідно буде сплачувати лише 2% від обороту. ПДВ не буде сплачуватись за товари, які були знищені під час війни, а також передані на потреби оборони країни;

– відмінено акциз на пальне, а розмір ставки ПДВ по цих позиціях зменшується з 20% до 7%.

Окрім вищенаведеного, важливо згадати про реалізацію податкової реформи «10-10-10». Її суть полягає у зниженні ставок податків на доходи фізичних осіб (ПДФО), податку на прибуток підприємств та податку на додану вартість (ПДВ) до 10%. Головна мета цієї реформи - зменшити податковий тягар на бізнес та громадян, що в свою чергу може стимулювати ріст економіки, збільшення обсягу інвестицій та створення нових робочих місць. До основних переваг зазначеної реформи як для суб'єктів бізнесу, так і для держави, можна віднести [28]:

1. Зниження рівня тіньової економіки в країні. При здоровому функціонуванні податкової системи платникам податків вигідніше буде сплачувати податки, а не приховувати їх чи оптимізувати.

2. Поступове зменшення ставок податків у подальшому призведе до збільшення самої бази оподаткування. Тобто, цей процес є прямим наслідком виводу економіки з тіньового сектору. Інвестиції та розширення виробництва і ринку збуту витіснять шахрайські схеми, що також збільшить базу обчислення податків.

3. Завдяки зниженню рівня оподаткування відбувається вивільнення обігових коштів, що дає змогу покращити фінансовий стан підприємства та (як приклад) підвищити заробітну плату. Збільшення виплат працівникам призведе до збільшення суми податків, навіть при умові, що ставка оподаткування знизиться.

Системне знищення країною-агресором цивільної та критично важливої інфраструктури нашої держави призводить до погіршення макроекономічної стабільності. У сучасних умовах Україна має велику потребу у ритмічному та передбачуваному надходженні коштів, щоби мати можливість профінансувати соціальні та гуманітарні потреби державного бюджету. У цьому випадку необхідною та надзвичайно важливою є макрофінансова допомога Європейського Союзу, використання якої дозволяє Україні забезпечувати фінансування першочергових бюджетних видатків та підтримувати безперебійне функціонування економіки. Обсяги наданої макрофінансової допомоги наведено на рисунку 2.1.

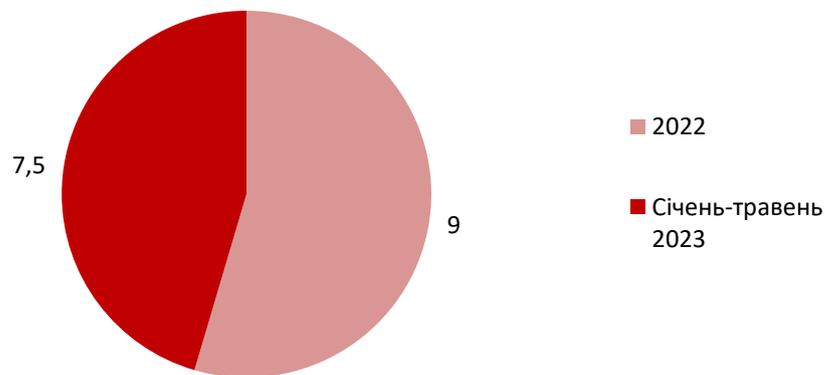

Рис. 2.1. Обсяг наданої Україні макрофінансової допомоги ЄС протягом 2022-2023 рр. у млрд. євро

Джерело: побудовано автором на основі [29]

Згідно з рисунком 2.1, у 2022 році Україна отримала макрофінансову допомогу ЄС у розмірі 9 млрд. євро. За 5 місяців поточного року до нашої держави вже надійшло 7,5 млрд. євро такої допомоги, а до кінця року планується здійснення фінансування у розмірі 18 млрд. грн. Тобто, величина макрофінансової допомоги у 2023 році порівняно з 2022 роком зростає вдвічі. Таку зміну можна водночас охарактеризувати і як позитивне, і як негативне явище. З одного боку, збільшення обсягу допомоги свідчить про підвищення рівня підтримки України країнами-партнерами, проте, з іншого боку, це

свідчить про погіршення економічної та воєнно-політичної ситуації в країні, що призводить до виникнення потреби у фінансовій допомозі.

2.2. Динаміка та аналіз фінансово-економічного потенціалу України та його складових

Фінансовий потенціал є одним із основних показників, які характеризують стан економіки держави, особливо в несприятливих умовах, таких як невизначеність, криза, пандемія та нестабільність військово-політичної ситуації, яка має місце на даний момент в нашій державі. Фінансовий потенціал являє собою капітал, який накопичується з метою формування фінансової міцності держави. Забезпечення збалансованості фінансових ресурсів у країні можливе за рахунок ефективного управління фінансовим, тому необхідно зясувати реальні, а не гіпотетичні джерела фінансових ресурсів та пріоритети у фінансово-економічній політиці. З огляду на це, важливими є питання, які стосуються формування, оцінки і реалізації фінансового потенціалу держави як однієї з умов забезпечення її економічного розвитку та потребують постійного контролю та спостереження.

Хоч існує чимала кількість способів оцінюванню фінансового потенціалу країни, проте не існує ствердження стосовно того, який метод є найбільш доцільним та ефективним для здійснення оцінки, оскільки кожен із них має свої певні переваги та недоліки. У даній роботі для оцінки фінансового потенціалу України протягом 2020-2022 рр. обрано кількісний та якісний підходи - статистичний аналіз та SWOT-аналіз.

Застосування статистичного підходу, або, іншими словами, методу оцінки фінансових ресурсів, передбачає знаходження арифметичної суми складових фінансового потенціалу. Доцільно буде виділити складові частини фінансового потенціалу та їх елементи, представивши їх у вигляді таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Складові частини фінансового потенціалу

Частини фінансового потенціалу	Елементи фінансових потенціалів
Фінансовий потенціал держави	Доходи зведеного бюджету, доходи позабюджетних фондів, міжнародні резерви НБУ, запозичення на внутрішньому ринку
Фінансовий потенціал населення	Доходи населення
Фінансовий потенціал підприємств	Пасив балансу без отриманих кредитів
Фінансовий потенціал фінансових посередників	Видані банківські кредити, статутний капітал банків, статутний капітал небанківських фінансових установ, страхові резерви

Джерело: складено автором на основі [30; 31]

До фінансового потенціалу держави відносяться, в першу чергу, дохідна частина зведена бюджету, доходи Пенсійного фонду України та фондів соціального страхування, запозичення на внутрішньому ринку, а також міжнародні резерви НБУ, виражені у національній валюті за відповідним обмінним курсом. Фінансовий потенціал населення включає кошти, якими володіють та розпоряджаються домогосподарства. До них належать насамперед заробітна плата та дохід від підприємницької діяльності. Вагому частку також займають кредити фізичним особам, однак їх варто віднести до фінансового потенціалу фінансових посередників, тому важливо уникнути повторення цього показника для отримання більш точного результату. Деяка кагорта вчених також додає до цієї категорії заощадження домогосподарств, проте заощадження є частиною доходів. Тож, в основному, фінансовий потенціал населення представлений доходами домогосподарств.

Фінансовий потенціал підприємства формують кошти, якими розпоряджаються суб'єкти господарювання. Ці кошти відображені у пасиві балансу, тобто до них відносяться власний капітал та зобов'язання. Варто

зазначити, що з метою уникнення дублювань, кредити не мають бути враховані до цього виду фінансового потенціалу.

Безперечно, банки та страхові компанії є головними фінансовими посередниками. Тому, до складу фінансового потенціалу фінансових посередників включається їхній статутний капітал. Варто би було віднести до цієї категорії також статутні капітали інших небанківських посередників, таких як кредитні спілки, лізингові та факторингові компанії, ломбарди, недержавні пенсійні фонди тощо, проте консолідовані дані отримати складно, до того ж частка цих посередників у структурі фінансового потенціалу відносно незначна. Окрім вищезазначених компонентів, фінансовий потенціал фінансових посередників також містить страхові резерви та кредити, видані банками.

Формула для розрахунку фінансового потенціалу країни виглядатиме таким чином:

$$\Phi П = \Phi ПД + \Phi ПН + \Phi ПП + \Phi ПФП, \quad (2.1)$$

де ФПД – фінансовий потенціал держави;

ФПН – фінансовий потенціал населення;

ФПП – фінансовий потенціал підприємств;

ФПФП – фінансовий потенціал фінансових посередників.

Використовуючи формулу 2.1, було обраховано фінансовий потенціал країни, а результати наведено у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Розрахунок фінансового потенціалу України протягом 2012-2022 рр.,
млрд. грн.

Рік	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
ФП країни	10 063	9 991	10 787	13 227	16 973	19 203	20 205	20 982	24 561	26 933	24 786
ФП держави											
Доходи зведеного бюджету	446	443	456	652	783	1 017	1 184	1 290	1 377	1 662	2 196

Продовження таблиці 2.2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Внутрішні запозичення	207	284	489	529	690	767	771	839	1 033	1112	1461
Міжнародні резерви	2 811	2 241	2 852	3 175	4 604	5 810	5 979	6 071	9 094	9 659	8 895
Позабюджетні фонди	183	194	186	190	137	186	233	279	279	356	302
ФП населення											
Доходи населення	1 458	1 549	1 517	1 772	2 051	2 652	3 249	3 744	3 972	4864	4086
ФП підприємств											
Пасиви підприємств без кредитів	4 061	4 268	4 204	5 948	7 796	7 687	7 687	7 687	7 687	7687	6356
ФП фінансових посередників											
Кредити видані	815	911	1006	1010	1006	1043	1119	1034	964	1065	1036
Статутний капітал банків	176	184	179	213	313	488	467	469	479	482	407
Статутний капітал СК	15	15	15	14	13	13	13	11	10	9	7
Страхові резерви	13	14	16	18	21	23	27	30	34	37	41

Джерело: складено автором на основі [32; 33; 34; 35; 36; 37; 38; 39; 40; 41]

Отже, у результаті застосування статистичного підходу при здійсненні оцінки фінансового потенціалу, було виявлено, що обсяг фінансового потенціалу (ФП) країни впродовж 2012-2013 рр. зменшився з 10063 млрд. грн. до 9991 млрд. грн. у результаті скорочення величини міжнародних резервів, які були використані з метою утримання фіксованого обмінного курсу. Протягом 2014-2021 рр. спостерігається збільшення обсягу фінансового потенціалу країни з 10787 млрд.

грн. до 26933 млрд. грн., на яке значною мірою вплинуло вагоме збільшення величини доходів населення, обсягу міжнародних резервів та пасивів підприємств без кредитів (рис. 2.2).

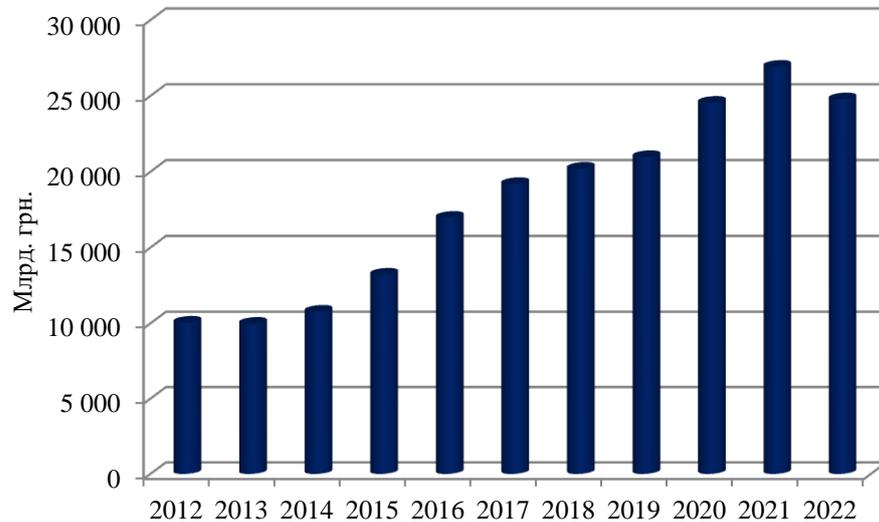

Рис. 2.2. Динаміка величини фінансового потенціалу України впродовж 2012-2022 рр.

Джерело: побудовано автором на основі даних таблиці 2.2

З метою здійснення детальнішого аналізу фінансового потенціалу України, доцільним є представлення його структури на рис. 2.3.

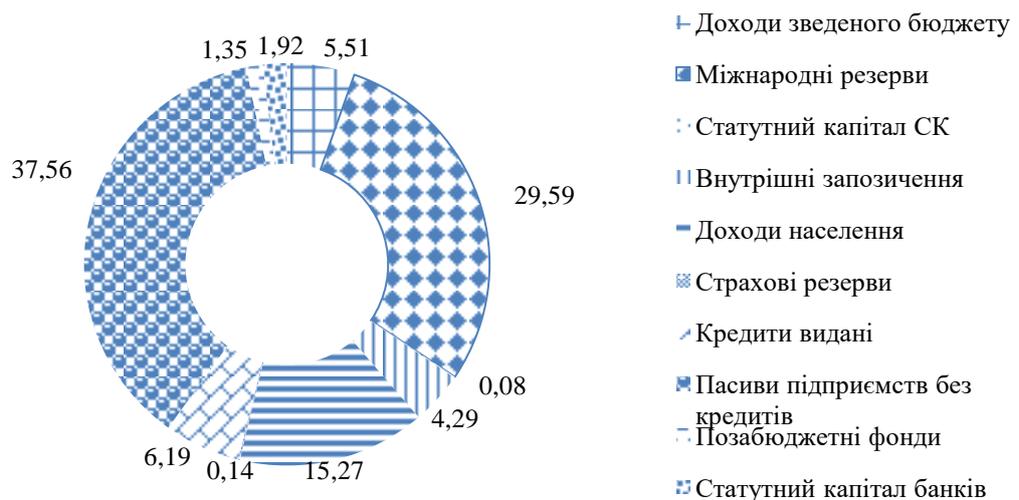

Рисунок 2.3. Структура фінансового потенціалу України в середньому протягом 2012-2022 рр. у %

Джерело: побудовано автором на основі додатку А

У додатку А наведена структура фінансовго потенціалу України протягом 2012-2022 рр. Протягом зазначеного періоду значних коливань не відбулося, тому рисунок 2.3 демонструє структуру фінансового потенціалу в середньому протягом досліджуваних років. Відповідно до графічної інтерпретації структури фінансового потенціалу України, найбільшу частку становлять ресурси підприємств (37,56%), міжнародні резерви (29,59%) та доходи населення (15,27%), тому вищеперелічені складові найбільшою мірою впливають на формування та зростання фінансовго потенціалу.

Звичайно, введення в Україні воєнного стану у 2022 році призвело до погіршення стану фінансово потенціалу. Зокрема, його обсяг скоротився 26933 млрд. грн. до 24786 млрд. грн., що є досить таки значним негативним відхиленням. Унаслідок безперервних терористичних обстрілів країною-агресором території нашої країни, була знищена велика кількість не тільки підприємств, але й і цілих населених пунктів. Величезна кількість людей залишилася без роботи, багато українців виїхало за кордон, рівень платоспроможності населення знизився значною мірою, рівень інфляції значною мірою зріс – і це лише частковий перелік явищ, які спричинила війна, і які негативно вплинули на стан фінансового потенціалу України. Звісно, погіршення військово-політичної ситуації в Україні призвело до погіршення усіх сфер життєдіяльності, у тому числі і фінансової. Нарощення фінансовго потенціалу нашої країни у подальшому є необхідним завданням, проте його досягнути буде нелегко. Відновлення економіки після війни та збільшення її потенціалу буде вимагати чималих ресурсів, насамперед, фінансових, джерелом отримання яких для України стануть інші країни світу.

Варто зауважити, що розрахована оцінка ФП не є точною через неврахування деяких факторів, наприклад, даних небанківських фінансових посередників. Та головним чином, оцінка є неповною, оскільки існує вагома частка тіньової економіки в Україні. Відповідно до тверджень різних експертів, остання коливається у межах від 20 до 50% від загального обсягу ВВП, тому потрібно розуміти, що значення розрахованих даних є заниженими, ніж це є насправді.

Наступним кроком при здійсненні оцінки ФП України є застосування якісного підходу. Сутність зазначеного підходу полягає у проведенні SWOT-аналізу, результати якого відобразимо у таблиці 2.3. Завдяки SWOT-аналізу можна оцінити сильні та слабкі сторони фінансового потенціалу, які залежать від внутрішніх та зовнішніх факторів, та обрати кращу стратегію розвитку ФП країни, таку, що буде ще більшою мірою покращувати сильні сторони та використовувати зовнішні можливості, а також перетворити недоліки на переваги і підготуватися до потенційних загроз.

Першим кроком під час здійснення SWOT-аналізу є визначення переваг та недоліків фінансового потенціалу України, його потенційних можливостей та загроз (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

SWOT-аналіз фінансового потенціалу України

	Сильні сторони	Слабкі сторони
Внутрішні фактори	Високий рівень науково-інтелектуального потенціалу суспільства	Ортимання коштів не в повному обсязі внаслідок існування корупції
	Стрімкий розвиток агропромислового комплексу за рахунок запуску ринку землі сільськогосподарського призначення	Тіньова економіка, низький рівень заробітної плати
	Розвиток громадянського суспільства (збільшення кількості організацій, які відстоюють права та свободи громадян)	Масова еміграція громадян закордон, зменшення кількості населення
	Верховенство права	Недоотримання коштів до бюджету у результаті низького рівня якості виконання функцій судової та правоохоронної систем
	Стрімкий розвиток ІТ-індустрії, яка сприяє зростанню ВВП	Падіння рівня ВВП
Зовнішні фактори	Можливості	Загрози
	Підписання заявки на членство України в ЄС, яке сприятиме збільшенню фінансового потенціалу України за рахунок зближення із високорозвиненими країнами-членами ЄС	Військова агресія країни-терориста РФ проти України, знищення населених пунктів нашої держави та окупація певних територій
	Потужна підтримка міжнародних партнерів	Значні витрати на забезпечення ведення війни
	Активний процес здійснення релокації бізнесу у більш безпечні регіони країни	Скорочення обсягів інвестицій у зв'язку з нестабільною політичною та економічною ситуацією в країні

Джерело: складено автором на основі [42; 43; 44]

Наступним етапом є здійснення перехресної оцінки сильних і слабких

сторін, можливостей і загроз. Сутність такої оцінки полягає у визначенні рівня значущості конкретної пари факторів, яка утворюється шляхом перетину рядків і стовпчиків SWOT-матриці. Результати зазначеної оцінки представимо у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Перехресна оцінка сильних і слабких сторін, можливостей і загроз
фінансового потенціалу України

		Сильні сторони					Слабкі сторони				
		Високий рівень науково-інтелектуального потенціалу суспільства	Стрімкий розвиток агропромислового комплексу за рахунок запуску ринку землі сільськогосподарського призначення	Розвиток громадянського суспільства (збільшення кількості організацій, які відстоюють права та свободи громадян)	Верховенство права	Стрімкий розвиток ІТ-індустрії, яка сприяє зростанню ВВП	Отримання коштів не в повному обсязі внаслідок існування корупції	Тіньова економіка, низький рівень заробітної плати	Масова еміграція громадян закордон, зменшення кількості населення	Недоотримання коштів до бюджету у результаті низького рівня якості виконання функцій судової та правоохоронної систем	Падіння рівня ВВП
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
Загрози	Військова агресія країни-терориста РФ проти України, знищення населених пунктів нашої держави та окупація певних територій	5	4	4	4	5	5	5	5	4	5
	Значні витрати на забезпечення ведення війни	4	3	4	4	4	5	5	4	4	5

Продовження таблиці 2.4

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	Скорочення обсягів інвестицій у зв'язку з нестабільною політичною та економічною ситуацією в країні	4	3	2	3	5	4	4	4	3	4
Можливості	Підписання заявки на членство України в ЄС, яке сприятиме збільшенню фінансового потенціалу України за рахунок зближення із високорозвиненими країнами-членами ЄС	4	4	1	3	4	3	4	3	2	4
	Потужна підтримка міжнародних партнерів	3	4	2	2	3	4	3	4	3	4
	Релокація бізнесу у більш безпечні регіони країни	4	5	3	5	4	4	5	4	3	5

Джерело: складено автором на основі [45]

Після присвоєння кожній парі факторів відповідної оцінки, можна розрахувати оцінку сильних та слабких сторін, можливостей та загроз. Результати розрахунку наведемо у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Розрахунок оцінки сильних та слабких сторін, можливостей та загроз
фінансового потенціалу України

	Сильні сторони		Слабкі сторони	
	1		2	
Внутрішні фактори	Високий рівень науково-інтелектуального потенціалу суспільства	24	Отримання коштів не в повному обсязі внаслідок існування корупції	25
	Розвиток агропромислового комплексу за рахунок запуску ринку землі сільськогосподарського призначення	23	Тіньова економіка, низький рівень заробітної плати	26
	Розвиток громадянського суспільства (збільшення кількості організацій, які відстоюють права та свободи громадян)	16	Масова еміграція громадян закордон, зменшення кількості населення	24
	Верховенство права	21	Недоотримання коштів до бюджету у результаті низького рівня якості виконання функцій судової та правоохоронної систем	19
	Стрімкий розвиток IT-індустрії, яка сприяє зростанню ВВП	25	Падіння рівня ВВП	27

Продовження таблиці 2.5

	1		2	
	Можливості		Загрози	
Зовнішні фактори	Підписання заявки на членство України в ЄС, яке сприятиме збільшенню фінансового потенціалу України за рахунок зближення із високорозвиненими країнами-членами ЄС	32	Військова агресія країни-терориста РФ проти України, знищення населених пунктів нашої держави та окупація певних територій	46
	Потужна підтримка міжнародних партнерів	32	Значні витрати на забезпечення ведення війни	42
	Активний процес здійснення релокації бізнесу у більш безпечні регіони країни	42	Скорочення обсягів інвестицій у зв'язку з нестабільною політичною та економічною ситуацією в країні	36

Джерело: складено автором на основі даних таблиці 2.4

За допомогою здійснення якісної оцінки фінансового потенціалу, ми маємо можливість виявити переваги, які має Україна для розвитку свого фінансового потенціалу. Зокрема, за результатами перехресної оцінки сильних і слабких сторін фінансового потенціалу України, його можливостей і загроз, які наведені у таблиці 2.5, можна стверджувати, що до найбільших переваг, які сприяють розвитку фінансового потенціалу нашої держави, можна віднести стрімкий розвиток ІТ-індустрії, яка сприяє зростанню ВВП, та високий рівень науково-інтелектуального потенціалу суспільства. У той же час, до найбільш суттєвих недоліків, як внутрішніх, так і зовнішніх, які негативно впливають на формування фінансового потенціалу, стримуючи країну у своєму розвитку, належать падіння рівня ВВП, тіньова економіка, низький рівень заробітної плати, отримання коштів не в повному обсязі внаслідок існування корупції, та масова еміграція громадян закордон, зменшення кількості населення. Тому, для того, щоб наростити фінансовий потенціал, необхідно позбутися слабких сторін, які безпосередньо залежать від України. У першу чергу, це стосується судової, правоохоронної та митної систем, оскільки уповноважені особи зазначених структур часто зловживають своїм службовим становищем та некомпетентно виконують свою роботу, призводячи до зниження фінансового потенціалу країни. Завдяки усуненню вищезазначеної проблеми, решта

недоліків також буде зникати, а саме буде зменшений рівень корупції, тіньової економіки, рівень впливу олігархічних груп на економіку, політику та медіа, що сприятиме зростанню надходжень до бюджету, а в довгостроковій перспективі підвищуватиметься рівень добробуту громадян та відбуватиметься економічне зростання.

До можливостей розвитку фінансового потенціалу України відносяться релокація бізнесу в більш безпечні регіони країни, підписання заявки на членство України в ЄС та потужна підтримка міжнародних партнерів. На даний момент, найбільшою загрозою не тільки для формування фінансового потенціалу, а й для суспільства та держави загалом, залишається військова агресія російської федерації, яка завдає величезної шкоди для всіх сфер життя.

Після здійснення оцінки фінансового потенціалу України, перейдемо до оцінювання економічного потенціалу. Як відомо, до складу економічного потенціалу входять виробничий, інвестиційно-інноваційний та трудовий потенціали, тому необхідним є дослідження їх динаміки, результати якого наведено у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Динаміка основних складників економічного потенціалу України
протягом 2019-2021 рр.

Показники	2019	2020		2021	
	Сума	Сума	Темп росту, %	Сума	Темп росту, %
1	2	3	4	5	6
Валовий внутрішній продукт, млн грн	1112771	1310577	117,78	1 735 940	156,00
Виробничий потенціал					
Засоби виробництва, млн грн.	9574186	10577278	110,48	11050843	115,42
Продукція промисловості, млн грн	2480804	2481149	100,01	3 589 379	144,69
Продукція сільського господарства, млн грн	842767	892852	105,94	1366456	162,14
Імпорт товарів і послуг, млн грн	1947599	1681526	86,34	2286067	117,38
Інвестиційно-інноваційний потенціал					
Капітальні інвестиції, млн. грн.	584449	419837	71,83	528 802	90,48
Прямі іноземні інвестиції в країну, млн дол. США	5860	868	14,81	6687	114,11

Продовження таблиці 2.6

1	2	3	4	5	6
Обсяг реалізованої інноваційної продукції (товарів, послуг), млн. грн.	39121	59509	152,11	65749	168,06
що є новою для ринку	16056	10770	67,08	9456	58,89
що є новою для підприємства	23066	48739	211,30	56293	244,06
Загальний обсяг інноваційних витрат у промисловості, млн грн.	14221	14407	101,31	14636	102,92
Трудовий потенціал					
Чисельність економічно активного населення, тис. осіб	18156	17670	97,32	17405	95,87
Усього зайнято населення, тис. осіб	16578	15996	96,49	15610	94,16
Кількість зареєстрованих громадян, не зайнятих трудовою діяльністю, осіб	1487700	1674200	112,54	1711600	115,05
Потреби підприємств у працівниках на заміщення вільних робочих місць, осіб	25900	36000	139,00	50400	194,59
Середньорічна кількість найманих працівників, осіб	9779600	9948100	101,72	7100000	72,60
Середньомісячна номінальна заробітна плата найманих працівників, грн.	10497	11591	110,42	14016	133,52
Оборотні активи, млн грн.	6640282	7360593	110,85	8411902	126,68
Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування (прибуток), млн грн.	613044	134734	21,98	1034012	168,67
Наявний дохід населення, млн грн.	2838056	3062229	107,90	3559139	125,41

Джерело: складено автором на основі [46; 47]

Таким чином, на підставі отриманих результатів розрахунків, наведених у таблиці 2.6, можна зробити висновок, що протягом досліджуваного періоду відбулося збільшення величини майже всіх складових елементів економічного потенціалу країни. Зокрема, спостерігається суттєве зростання величини валового внутрішнього продукту країни та усіх структурних частин виробничого потенціалу. Така тенденція є позитивною, оскільки свідчить про збільшення обсягів виробництва товарів та послуг, розвиток економіки країни та покращення життя суспільства. Що стосується інвестиційно-інноваційного потенціалу, то варто зауважити, що обсяг реалізованої інноваційної продукції збільшився у 2021 році порівняно з 2019 роком швидшим темпом, ніж витрати, понесені на виробництво такої продукції, що свідчить про підвищення рівня

рентабельності інноваційної продукції, яке у свою чергу сприяє зростанню величини економічного потенціалу країни. Характеризуючи трудовий потенціал країни, варто зазначити, що протягом аналізованих років відбулося зменшення чисельності робочої сили та підвищення рівня безробіття, що безперечно є негативною тенденцією, оскільки свідчить про зменшення величини доходів населення та відповідно доходів державного бюджету. На противагу цьому, позитивною зміною є збільшення розміру прибутку підприємств та величини оборотних активів, що свідчить про розвиток підприємницької діяльності та розширення виробничих потужностей.

Таким чином, здійснивши аналіз складових елементів економічного потенціалу України, можна підсумувати, що впродовж 2019-2021 років спостерігається зростання величини економічного потенціалу країни, що свідчить про розвиток економіки та держави в цілому. 2022 рік мабуть став одним із найважчих років для України за весь період її незалежного існування. Розгортання військових дій на території нашої держави завдало величезної шкоди усім сферам життя, у тому числі і економічній. Постійні ракетні удари, наземні атаки країни-терориста призвели до знищення не лише підприємств та іншої важливих об'єктів критичної інфраструктури, а й до цілих населених пунктів. Унаслідок введення воєнного стану величезна кількість громадян залишилася без житла, роботи та засобів для існування. Тому, у 2022 році відбулося значне зниження рівня економічного потенціалу, а для повернення його до довоєнного рівня необхідно чимало зусиль та часу.

2.3. Оцінювання інтегрального рівня фінансово-економічного потенціалу держави

Як зазначалося раніше, сьогодні існує чимало методів та підходів до здійснення оцінки фінансового потенціалу країни. З метою здійснення більш детального та глибокого аналізу фінансового потенціалу України, доцільно буде оцінити інтегральний рівень фінансового потенціалу. Спершу необхідно

дослідити динаміку обсягу реальних фінансових ресурсів регіонів України впродовж 2017-2020 рр., графічна інтерпретація якої наведена на рис. 2.4., 2.5.

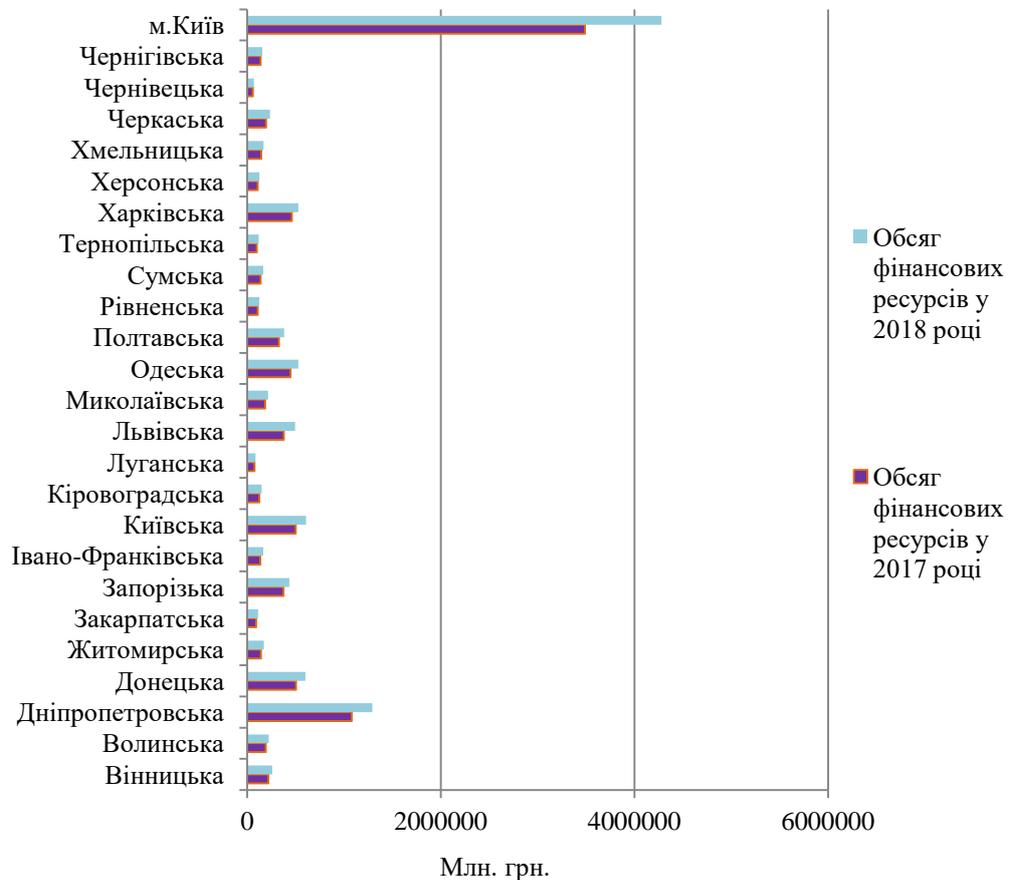

Рис. 2.4. Обсяг реальних фінансових ресурсів у розрізі регіонів України у 2017 -2018 рр., млн. грн.

Джерело: розраховано автором на основі даних додатку Б

Отже, відповідно до рисунку 2.4., можна констатувати факт, що найбільш забезпеченим фінансовими ресурсами регіоном України у 2017 році є місто Київ, що є цілком закономірним та логічним, оскільки це місто є столицею і, відповідно, має високий рівень значимості в економічному житті держави. Значною мірою нижчий, проте також порівняно високий рівень зазначеного показника, спостерігається у Дніпропетровській, Донецькій та Київській областях. Що стосується решти регіонів, то можна сказати, що обсяг їх фінансових ресурсів приблизно знаходиться на одному рівні. 2018 рік

характеризується такою ж ситуацією, яка мала місце у попередньому році. Так, зокрема, лідируючі позиції залишаються за м. Київ, Дніпропетровською, Донецькою та Київською областями, темп приросту обсягу фінансових ресурсів по яким коливається у межах 19-23%. Що стосується інших регіонів, то варто зазначити, що для них також є характерним приріст обсягу фінансових ресурсів. Досить таки високий рівень забезпеченості фінансовими ресурсами, наближений до величини аналогічного показника областей-лідерів, мають Запорізька, Львівська, Одеська, Харківська області. Для інших регіонів України також притаманне збільшення обсягу фінансових ресурсів, проте повільнішими темпами, ніж для вищезазначених.

Протягом 2019-2020 рр. також відбулося підвищення рівня забезпеченості фінансовими ресурсами регіонів України, що відображено на рис. 2.5.

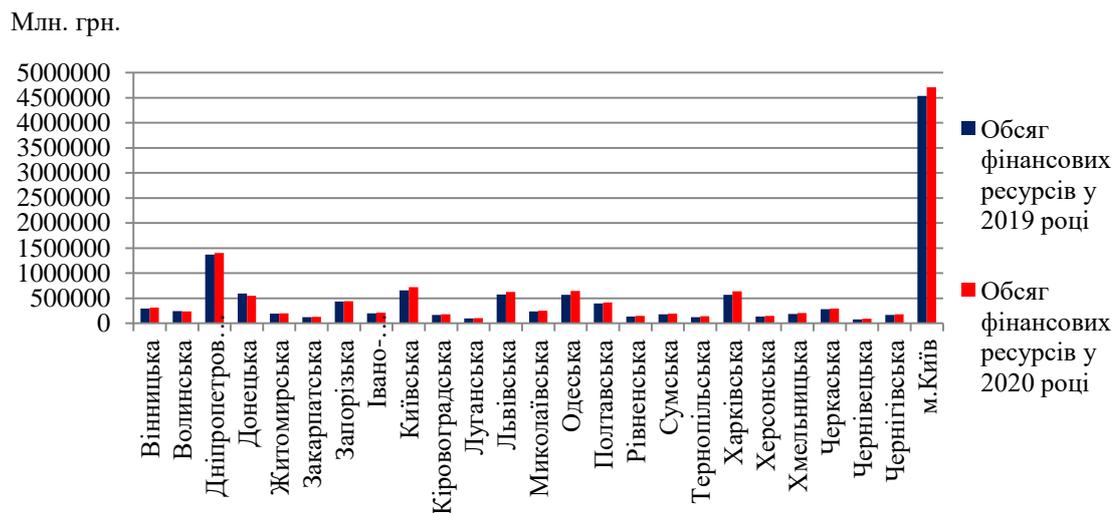

Рис. 2.5. Обсяг реальних фінансових ресурсів у розрізі регіонів України впродовж 2019-2020 рр., млн. грн.

Джерело: розраховано автором на основі даних додатку В

Як бачимо, найбільший темп приросту обсягу фінансових ресурсів у 2020 році характерний для Дніпропетровської області та м. Київ. У решті регіонів спостерігається збільшення величини фінансових ресурсів повільнішими темпами.

Протягом досліджуваного періоду адміністративно-територіальними утвореннями з низьким рівнем забезпеченості фінансовими ресурсами є Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Луганська, Миколаївська, Рівненська, Тернопільська, Херсонська, Чернівецька та Чернігівська області. До областей, обсяг фінансових ресурсів яких характеризується середнім рівнем достатності, відносяться Запорізька, Полтавська та Черкаська. Лідируючі позиції займають м. Київ, Дніпропетровська, Донецька, Київська, Одеська, Харківська та Львівська області, що є цілком закономірним явищем, оскільки зазначені адміністративні одиниці є одними із найбільших за площею регіонами України та на їх території розташовано чимало підприємств, а також проживає досить велика кількість людей.

Таким чином, завдяки здійсненню аналізу рівня забезпеченості фінансовими ресурсами регіонів України за 2017-2020 рр., було визначено території з високим, середнім та низьким значенням досліджуваного показника. Варто зауважити, що протягом досліджуваного проміжку часу склад груп суттєво не змінювався. Також, необхідно зазначити, що різниця в абсолютній величині фінансових ресурсів між представниками кожної з груп є достатньо вагомою. Більшість територій характеризується низьким рівнем забезпеченості фінансовими ресурсами, що свідчить про наявність суттєвих диспропорцій регіонального розвитку. Така різниця у обсязі фінансових ресурсів спричинена багатьма факторами, до яких відносяться:

- природні умови;
- географічне розміщення території;
- пропозиція робочої сили;
- рівень заробітної плати;
- кількість підприємств, які функціонують на території регіону.

Окрім дослідження динаміки обсягу фінансових ресурсів у абсолютному вимірі, доцільно охарактеризувати відносну зміну показника у вигляді базисного темпу приросту (рис. 2.6).

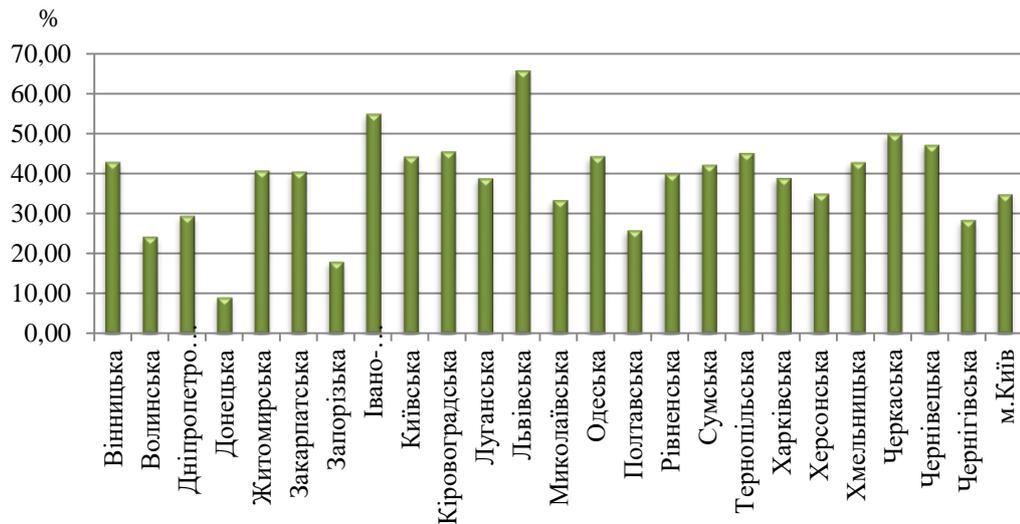

Рис. 2.6. Базисний темп приросту за обсягом реальних фінансових ресурсів регіонів України у 2020 р.

Джерело: розраховано автором на основі даних додатку Г

Отже, на підставі даних рисунка 2.6, можна зробити висновок, що протягом аналізованого періоду величина фінансових ресурсів у всіх регіонах України мала тенденцію до зростання. Зокрема, найбільшим темпом приросту відзначаються Львівська та Івано-Франківська області, у яких значення темпу приросту перевищило 50%. На майже пів сотні відсотків відбулося збільшення обсягу фінансових ресурсів у Вінницькій, Житомирській, Закарпатській, Київській, Кіровоградській, Одеській, Рівненській, Сумській, Тернопільській, Хмельницькій, Черкаській та Чернівецькій областях. У решті регіонах України спостерігається приріст величини фінансових ресурсів дещо менший, ніж у вищезазначених. Найнижчим темпом приросту аналізованого показника характеризуються Донецька та Запорізька області.

З метою визначення інтегрального рівня економічного потенціалу України, дослідимо величину валового регіонального продукту регіонів країни впродовж 2018-2021 рр. (табл.2.7).

Таблиця 2.7

Валовий регіональний продукт регіонів України протягом 2018-2021 рр.,

млн. грн.

	2018	2019	2020	2021
Вінницька	94204	129162	135867	173531
Волинська	52982	75660	77404	92535
Дніпропетровська	294048	390585	398732	582363
Донецька	149616	205046	206309	283326
Житомирська	67343	85294	91365	113919
Закарпатська	47448	61335	62022	75626
Запорізька	114855	155235	167260	228906
Івано-Франківська	68145	86702	90398	119680
Київська	167220	218737	242406	291519
Кіровоградська	56614	73093	75208	99564
Луганська	30940	40300	43204	52135
Львівська	154907	214453	236254	296182
Миколаївська	68964	92459	96648	124162
Одеська	151245	197209	220242	271669
Полтавська	146783	187381	188424	266694
Рівненська	50109	67379	71901	88859
Сумська	59454	75855	80432	105254
Тернопільська	43610	57152	62661	81485
Харківська	198227	247667	257805	319796
Херсонська	48659	61955	68467	88182
Хмельницька	66017	83034	96380	119876
Черкаська	77810	103514	108822	131154
Чернівецька	31340	41661	45054	54582
Чернігівська	61384	78001	84068	113474
м.Київ	716266	949531	1014693	1276376

Джерело: складено автором на основі [48]

Тобто, відповідно до даних таблиці вище, можна зробити висновок, що лідерами по виробництву товарів і послуг протягом досліджуваного періоду є м. Київ, Дніпропетровська та Харківська області. Це пояснюється тим, що зазначені регіони є одними із найбільших за площею в Україні і на їх території розміщена велика кількість підприємств. Середньою величиною валового регіонального продукту характеризуються Полтавська, Одеська, Львівська, Київська, Запорізька та Донецька області, які є регіонами, у яких зосереджено бізнес, який спеціалізується на аграрній діяльності, легкій промисловості, машинобудуванні та інших галузях, які є високоприбутковими.

З метою легшого сприйняття даних, наведених у таблиці 2.7, доцільним є наведення їх у графічному вигляді (рис. 2.7).

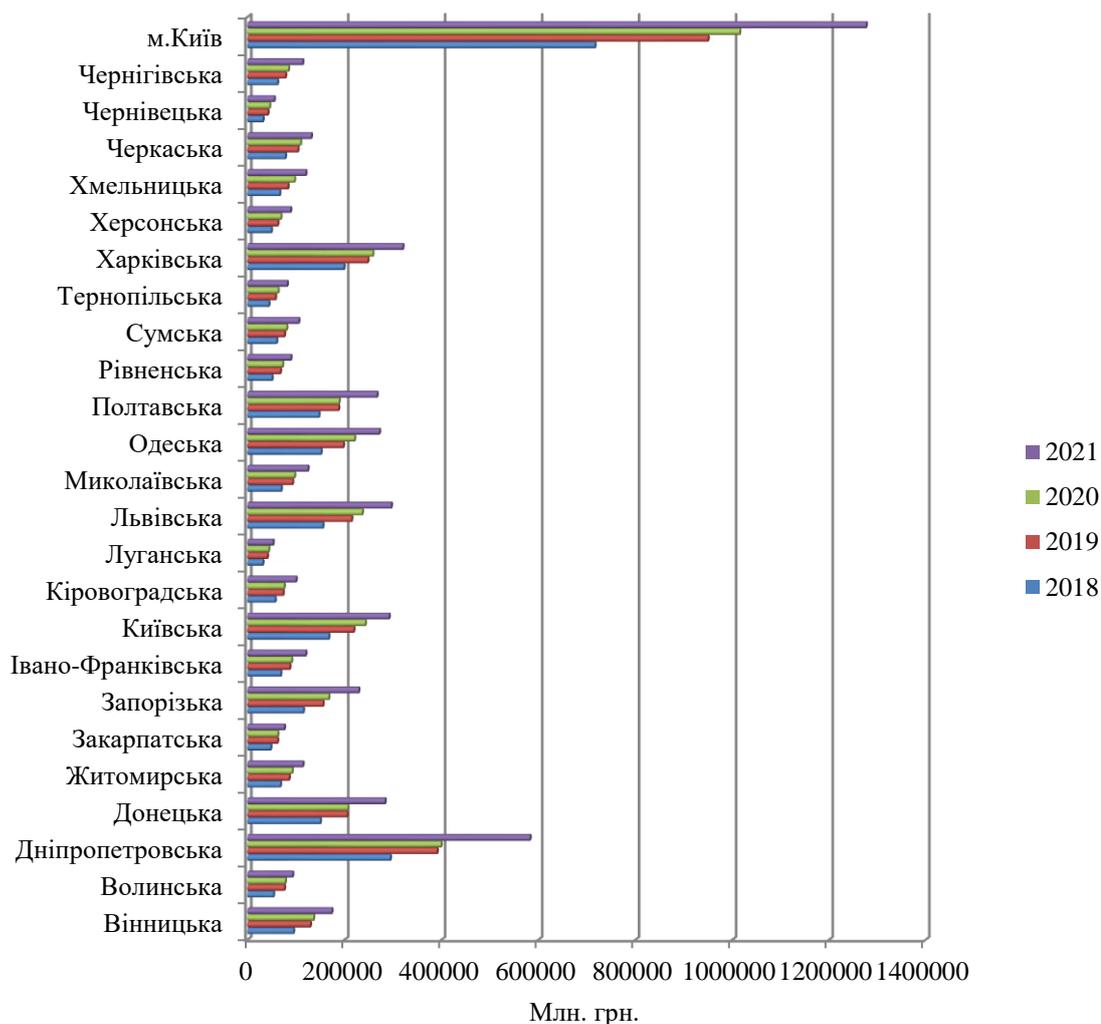

Рис. 2.7. Валовий регіональний продукт регіонів України впродовж 2018-2021 рр.

Джерело: побудовано автором на основі даних таблиці 2.7

Таким чином, відповідно до рисунка 2.7, можна зробити висновок, що лідерами по виробництву товарів і послуг протягом досліджуваного періоду є м. Київ, Дніпропетровська та Харківська області. Це пояснюється тим, що зазначені регіони є одними із найбільших за площею в Україні і на їх території розміщена велика кількість підприємств. Середньою величиною валового регіонального продукту характеризуються Полтавська, Одеська, Львівська, Київська, Запорізька та Донецька області, які є регіонами, у яких зосереджено бізнес, який спеціалізується на аграрній діяльності, легкій промисловості, машинобудуванні та інших галузях, які є високоприбутковими. До регіонів, які

мають найнижчий рівень аналізованого показника, відносяться західні області України, за винятком Львівської, а також Черкаська, Херсонська, Сумська, Миколаївська, Луганська, Кіровоградська та Житомирська області. Найнижчий рівень економічного потенціалу у зазначених областях зумовлений відсутністю на їх території великих агропідприємств, підприємств промислового комплексу, необхідного обсягу пропозиції робочої сили.

Під час аналізу валового регіонального продукту регіонів України, доцільно визначити тенденції його формування у кожній адміністративно-територіальній одиниці, дослідивши його динаміку, яка наведена у таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Динаміка величини валового регіонального продукту регіонів України
протягом 2018-2021 рр.

	2018		2019		2020		2021	
	Млн. грн.	Темп росту, %						
Вінницька	94204	122,82	129162	137,11	135867	105,19	173531	127,72
Волинська	52982	119,24	75660	142,80	77404	102,31	92535	119,55
Дніпропетровська	294048	117,17	390585	132,83	398732	102,09	582363	146,05
Донецька	149616	116,29	205046	137,05	206309	100,62	283326	137,33
Житомирська	67343	127,35	85294	126,66	91365	107,12	113919	124,69
Закарпатська	47448	123,91	61335	129,27	62022	101,12	75626	121,93
Запорізька	114855	113,65	155235	135,16	167260	107,75	228906	136,86
Івано-Франківська	68145	123,23	86702	127,23	90398	104,26	119680	132,39
Київська	167220	126,77	218737	130,81	242406	110,82	291519	120,26
Кіровоградська	56614	123,84	73093	129,11	75208	102,89	99564	132,38
Луганська	30940	119,00	40300	130,25	43204	107,21	52135	120,67
Львівська	154907	120,63	214453	138,44	236254	110,17	296182	125,37
Миколаївська	68964	117,35	92459	134,07	96648	104,53	124162	128,47
Одеська	151245	116,21	197209	130,39	220242	111,68	271669	123,35
Полтавська	146783	117,08	187381	127,66	188424	100,56	266694	141,54
Рівненська	50109	118,86	67379	134,46	71901	106,71	88859	123,59
Сумська	59454	122,98	75855	127,59	80432	106,03	105254	130,86
Тернопільська	43610	123,13	57152	131,05	62661	109,64	81485	130,04
Харківська	198227	124,14	247667	124,94	257805	104,09	319796	124,05
Херсонська	48659	118,20	61955	127,32	68467	110,51	88182	128,79
Хмельницька	66017	120,94	83034	125,78	96380	116,07	119876	124,38
Черкаська	77810	128,81	103514	133,03	108822	105,13	131154	120,52
Чернівецька	31340	121,74	41661	132,93	45054	108,14	54582	121,15
Чернігівська	61384	125,70	78001	127,07	84068	107,78	113474	134,98
м.Київ	716266	117,69	949531	132,57	1014693	106,86	1276376	125,79

Джерело: складено автором на основі даних таблиці 2.7

Таким чином, на підставі даних таблиці 2.8, можна стверджувати, що протягом 2018-2021 рр. спостерігається тенденція до збільшення величини

валового регіонального продукту усіх областей України, що є позитивною ознакою, оскільки свідчить про зростання їх економіки, і, відповідно, економіки держави загалом. Зокрема, варто зауважити, що найбільший темп росту притаманний для Дніпропетровської, Полтавської, Запорізької та Донецької областей – регіонів із найвищим та середнім рівнем абсолютної величини валового регіонального продукту. Найменшим темпом зростання аналізованого показника відмічаються області, які характеризуються найменшою абсолютною величиною цього показника.

Отже, протягом 2018-2020 рр. спостерігається підвищення рівня фінансово-економічного потенціалу України, про що свідчить збільшення обсягу фінансових ресурсів регіонів та величини їх валового регіонального продукту.

Таким чином, у другому розділі роботи було розглянуто зміни, які відбулися у фінансово-економічній системі України з моменту повномасштабного вторгнення росії на територію нашої держави. Зокрема, зміни торкнулися промисловості, сільського господарства, податкової та соціальної сфер, а також валютного та фінансового ринків. Так, Національним банком України було ухвалено Постанову, у якій було визначено особливості функціонування банків під час дії воєнного стану. Також регулятором було внесено корективи у діяльність учасників ринку, які полягали у відміні застосування заходів впливу до них за певні порушення. Введення воєнного стану зумовило послаблення вимог до достатності капіталу банків та появу низки послаблень щодо фінансового моніторингу. Окрім цього, банками України було надано пільги своїм клієнтам. Зокрема, було відмінено відповідальність позичальників банку у разі несвоєчасної сплати за споживчими кредитами та введено заборону на стягнення майна за іпотекою впродовж місяця після закінчення війни. З метою фінансової підтримки Збройних сил України було здійснено випуск військових ОВДП. Також зміни

відбулися і у податковому секторі України. Зокрема, вони полягали у зміні певних правил при здійсненні оподаткування та подання звітності.

Окрім вищенаведеного, у даному розділі роботи також було досліджено динаміку фінансово-економічного потенціалу України та здійснено його аналіз. Так, було визначено, що впродовж 2012-2021 рр. відбулося зростання величини аналізованого показника. У 2022 році, внаслідок розгортання військових дій на території нашої держави, на жаль, відбулося зниження рівня аналізованого показника, яке було спричинено зменшенням величини доходів підприємств, населення, фінансових посередників, скороченням обсягів виробництва товарів та послуг, обсягів інвестицій у країну, зменшенням кількості робочих місць та масовою міграцією населення за кордон. У процесі здійснення аналізу фінансово-економічного потенціалу, також було визначено слабкі та сильні сторони досліджуваного показника, його можливості та загрози. Так, до найбільш вагомої можливості можна віднести вступ України до ЄС, який дозволить збільшити величину фінансово-економічного потенціалу за рахунок зближення її із високорозвиненими країнами-членами ЄС. Найбільшою загрозою не лише для фінансово-економічного потенціалу, а й для всієї України, залишається військова агресія країни-терориста, яка несе небезпеку для існування нашої держави.

Важливим аспектом у другому розділі роботи є здійснення оцінки інтегрального рівня фінансово-економічного потенціалу України. У результаті такої оцінки, було виявлено регіони із найнижчим, середнім та найвищим рівнем аналізованого показника. Протягом досліджуваних років спостерігається тенденція до збільшення величини фінансово-економічного потенціалу регіонів України. У 2022 році, з початком війни, відбулося погіршення стану всіх сфер життя, у тому числі і фінансово-економічної, тому рівень фінансово-економічного потенціалу України у цьому році значною мірою знизився.

РОЗДІЛ 3

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

3.1. Зміцнення фінансово-економічного потенціалу України методами державного впливу

Забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку України та її адміністративно-територіальних одиниць, покращення якості життя її громадян, додержання державою гарантованих соціальних гарантій для кожної особи, яка має статус громадянина України, динамічний розвиток процесів ринкової трансформації завдяки підвищенню рівня ефективності реалізації фінансового потенціалу регіонів, удосконалення виконання обов'язків органами влади державного та місцевого рівнів є основною ціллю державного регулювання фінансового потенціалу. Процес державного регулювання фінансового потенціалу залежить від загальної динаміки та теперішнього стану відносин суспільства у межах країни, а також характеру розвитку продуктивних сил. Сам же фінансовий потенціал характеризується наявністю нелінійної залежності від таких чинників, як:

- стану інвестиційного клімату країни;
- рівня безробіття серед економічно активного населення;
- наявності умов для ведення бізнесу;
- рівня розвиненості організаційних комунікацій країни;
- частки корупції та тіньової економіки.

Підвищення рівня фінансового потенціалу країни є можливим за рахунок вирішення державою поставлених завдань, що дозволить покращити рівень якості життя населення. Окрім цього, дієвим способом нарощення фінансового потенціалу країни є заходи, які сприятимуть підвищенню рівня інвестиційного клімату, що в свою чергу уможливить залучення вкладень з закордону та

реалізацію політики імпортозаміщення. На даний момент, в умовах війни, інвестиції зарубіжних країн є необхідним ресурсом для України, завдяки якому наша держава підтримує функціонування регіонів, особливою мірою тих, які постраждали та продовжують страждати від військової агресії країни-терориста рф.

Задля залучення іноземних вкладень в економіку нашої країни, система державного управління повинна включати в себе певні регулятивні та стимулюючі заходи (інформаційно-аналітичний супровід, процедури реєстрації у сроченному вигляді, певні фіскальні преференції тощо), а також роботу, яка націлена на реалізацію проектів, пов'язаних із залученням відповідних інвесторів. Лише послідовна політика підтримки інвестиційної діяльності, яка буде базуватися на механізмах, що мобілізують бюджетні та позабюджетні фінансові ресурси, альтернативні джерела фінансування та міжнародну технічну допомогу з метою втілення в життя інвестиційних проектів, дасть змогу реалізувати окреслені цілі. Завданнями, які потребують вирішення на державному рівні, є [49]:

- забезпечення повного організаційного та інфраструктурного супроводу з боку усіх рівнів місцевої влади, а також регіональних представництв державної виконавчої влади;
- зацікавлення вітчизняних та зарубіжних інвесторів шляхом збільшення привабливих економічних характеристик регіонів, суб'єктів господарювання і їх позиціонування як перспективних надійних партнерів, а також забезпечення постійної ефективної взаємодії з потенційними учасниками інвестиційного процесу з метою їх залучення до співробітництва;
- забезпечення підтримки й просування інвестиційних проектів підприємств регіонів України, а також сприяння їм у залученні фінансових ресурсів;
- пришвидшення темпів модернізації та технічного переоснащення підприємств металургійного, енергетичного, машинобудівного комплексів і інфраструктури регіонів;

- збільшення обсягів інвестування у виробничу діяльність, зберігання та переробку і доставки продовольчих товарів споживачам;
- здійснення поетапного обстеження земельних ділянок, які можуть бути задіяні в інвестиційних проектах, шляхом формування відповідних паспортів, з обґрунтуванням вартісної оцінки і вимог до пріоритетів використання;
- забезпечення участі регіональних органів влади у реалізації цільових програм, затверджених на загальнодержавному рівні;
- здійснення безперервного контролю за оцінкою інвестиційного клімату.

Залучення іноземних інвестицій за рахунок реалізації механізмів державного управління повинно базуватися з урахуванням наступних засад:

- 1) забезпечення підтримки інвестиційної діяльності з боку держави та надання інвесторам рівних прав щодо її отримання, а також гарантій, пов'язаних із виникненням інвестиційних ризиків;
- 2) визначення проектів для залучення до інвестиційної програми шляхом проведення конкурсного добору;
- 3) застосування венчурного фінансування;
- 4) внесення змін до інвестиційної політики регіону за рахунок моніторингу та аналізу інвестиційних проектів.

Окрім вищезазначеного, необхідним заходом є модернізація виробництва основних галузей, до яких відносяться легка, хімічна та харчова, шляхом виробництва ними конкурентоздатної продукції. Завдяки нарощенню обсягів виробництва з'являться нові робочі місця та буде випущена продукція, яка могла б користуватися попитом на внутрішньому та зовнішньому ринках. Держава зобов'язана забезпечити всі умови для розширення експортної бази промисловості, для того щоб прискорити інтеграцію промислового комплексу у світове виробництво. Це вдасться зробити шляхом активізації модернізації існуючих та введення в експлуатацію нових виробничих потужностей, впровадження інновацій на підприємствах, розвитку кооперації на інноваційній

основі. Процес реалізації механізмів державного управління щодо залучення іноземних інвестицій в економіку регіонів країни має бути націленим на [50]:

- розбудову інфраструктури регіонів, забезпечення землевпорядкування, розмежування земель державної, комунальної та приватної власності та інвентаризацію комунальної власності;
- підвищення рівня ефективності використання індустриально-аграрного потенціалу щодо забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку;
- формування привабливого інвестиційного середовища кожного регіону країни;
- забезпечення інформаційної, інституційної підтримки та маркетингового супроводу інвестиційної діяльності;

Таким чином, на підставі вищенаведеного, можна навести наступні механізми державного управління з метою залучення іноземних інвестицій в економіку для кожного регіону України:

- формування в кожному регіоні єдиного органу, який буде сприяти залученню інвестицій та у взаємодії із центральним загальноукраїнським органом займатиметься пошуками інвесторів;
- виокремлення головних векторів розвитку будь-якого регіону країни, куди будуть спрямовуватися залучені прямі іноземні інвестиції;
- здійснення підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації спеціалістів галузевих структур у галузі залучення іноземних інвестицій;
- розроблення, подання й супровід пропозицій щодо покращення нормативно-правової бази у сфері сприяння іноземному інвестуванню;
- створення регіональної бази даних, у якій буде розміщена інформація щодо об'єктів для інвестування та інвестиційних проектів;
- проведення інвентаризації земельних ділянок та формування відповідної бази даних, у результаті чого буде можливою реалізація проектів із залучення стратегічно важливих інвестицій на території регіонів;

- реалізація процесу супроводження пріоритетних інвестиційних проєктів;
- створення й функціонування дієвого механізму досудового врегулювання інвестиційних спорів;
- організація взаємодії із районними, міськими та сільськими органами влади, що дозволить сформувати та реалізувати послідовну стратегію для залучення іноземних інвестицій;
- створення інформаційно-аналітичного забезпечення активної цільової маркетингової стратегії з метою створення за кордоном позитивного інвестиційного іміджу України.

Втілення в реальність запропонованих механізмів державного управління з залучення іноземних інвестицій в економіку країни та її регіонів дозволить вдосконалити систему господарювання, з огляду на сучасні геополітичні процеси, що своєю чергою стане надійним фундаментом для створення сучасних виробництв, збільшення кількості ефективних робочих місць, зростання добробуту й платоспроможності населення, і водночас дозволить наростити фінансовий потенціал України.

Тобто, для того, щоб покращити стан інвестиційного клімату регіону чи країни в цілому, держав варто вжити такі заходи:

1) формування умов сприятливого середовища для ведення бізнесу. У цьому контексті доцільно розробити податкові стимули до інвестиційного використання кредитних ресурсів комерційних банків, звільнення від оподаткування частини обсягу прибутку підприємств, який витрачається на інвестування;

2) сприяння розвитку бізнес-інкубаторів, технопарків, забезпечення навчання, на безоплатній основі, підприємців-бізнесменів, навчаючи їх основним науковим теоріям з практик бухгалтерського обліку, фінансового менеджменту, управління персоналом, управління проєктами, маркетингу, ведення діловодства, знання іноземних мов, міжнародного права, що сприятиме розвитку малого та середнього бізнесу в Україні.

3) запровадження успішної податкової реформи для розвитку малого й середнього бізнесу, зокрема зниження і вирівнювання податкового навантаження, спрощення податкової системи, посилення податкового контролю за рівнем витрат виробництва, мінімізація витрат виконання й адміністрування податкового законодавства.

Вдосконалення регуляторної політики в Україні у подальшому варто здійснювати відповідно до таких принципів:

- забезпечення належного доступу суб'єктів господарювання до фінансових ресурсів. Важливим є державне кредитування, гарантія з боку держави щодо комерційного кредитування, удосконалення банківського кредитування;

- формування відповідної державної інформаційної підтримки, яка стосується започаткування і ведення власної справи. Проявом такої підтримки є проведення різноманітних тренінгів, круглих столів, семінарів тощо;

- організація податкового законодавства таким чином, щоб його умови були привабливими для іноземних інвесторів;

- виявлення шляхів ухилення від сплати податків та їх усунення;

- встановлення раціональних ставок податків, тобто у таких розмірах, які співставні з рівнем отримуваного доходу;

- використання досвіду зарубіжних країн задля забезпечення збалансованого розвитку національної економічної системи.

Також, для забезпечення пристосування державної податкової системи до європейських стандартів варто вжити такі заходи:

- підвищити ставки акцизного збору на цигарки, алкоголь і тютюнові вироби;

- запровадження більш диференційованих ставок ПДФО.

Вищезазначені дії полегшать досягнення низки цілей податкової політики: стимулювання економічного розвитку і структурної перебудови, заохочення інвестицій, стимулювання зайнятості, підвищення добробуту

населення та розвитку людського капіталу. Для забезпечення розвитку бізнесу, важливою та необхідною є його фінансово-кредитна підтримка з боку держави. Згідно з Законом України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» (2012 р.), до основних видів фінансової державної підтримки належать [51]:

- часткове відшкодування витрат, понесених у зв'язку з відсотковими ставками за кредитами, які надаються на реалізацію проектів суб'єктів малого та середнього бізнесу;
- часткова компенсація лізингових, факторингових платежів та платежів за користування гарантіями;
- надання гарантій суб'єктам підприємництва;
- надання кредитів для започаткування і ведення власної справи;
- зниження нарахувань на заробітну плату;
- надання кредитів, необхідних для придбання і впровадження новітніх технологій;
- відшкодування видатків, здійснених на розвиток кооперацій між суб'єктами малого і середнього підприємництва та великими підприємствами;
- підтримка у фінансовому вигляді для впровадження енергозберігаючих та екологічно чистих технологій.

Система фінансових механізмів, яка сприяє розвитку малого і середнього підприємництва в Україні, містить бюджетний, кредитний та механізм самофінансування (власні кошти підприємців). Зокрема, варто зазначити, що переважну частку (близько 52%) потреб у фінансових ресурсах суб'єкти господарювання забезпечують за рахунок власних коштів, кредити й інші зовнішні позики становлять 32%, а кошти з державного та місцевого бюджетів – 16%. Для розвитку підприємницької діяльності, Україні важливо сформувати ефективну інфраструктуру підтримки бізнесу, яка у свою чергу сприятиме підвищенню рівня інвестиційної привабливості регіонів, залученню вітчизняних та зарубіжних вкладень, розробці та впровадженню передових

технологій тощо. Не менш суттєвим при цьому є зниження адміністративного тиску на суб'єктів господарювання, що стосується, передусім, проведення реформи дозвільної системи, удосконалення ліцензійного законодавства, удосконалення системи надання адміністративних послуг тощо. Необхідно посилити нагляд за діяльністю виконавчих, контролюючих та правоохоронних органів влади, оскільки рівень корумпованості влади є високим, що породжує функціонування тіньового бізнесу.

Існує потреба в створенні системи оптимізації ринкових рішень щодо розвитку малого підприємництва, оскільки місцева влада під час виконання своїх робочих обов'язків часто перевищує повноваження стосовно малого бізнесу, у результаті чого формується негативне середовище, яке заважає його розвитку. Формуванню зазначеної системи передують ознайомлення з її відповідними складовими, а саме [52]:

- роль місцевих органів у процесі формування інфраструктури підтримки підприємницької діяльності та створення конструктивного зв'язку. Розширення такого зв'язку на рівні регіону має стати ефективним способом підвищення ділової активності населення регіонів та його залучення до самостійної підприємницької діяльності;

- соціально-економічна природа малого бізнесу, оскільки саме він є найбільш чутливо відчуває зміни ринкової кон'юнктури, але в той же час може найшвидше заповнити ринкові ніші, маневруючи власними ресурсами. Тому суб'єкти малого підприємства повинні зайняти першочергове місце в регіональній соціально-економічній політиці у напрямі створення нових робочих місць, мінімізації негативних соціальних наслідків переходу від центральнопланової до ринкової економіки;

- наявність внутрішніх суперечностей. Незважаючи на соціально-економічну значимість, малий бізнес характеризується низьким рівнем життєздатності і високим ступенем вразливості до податкового тиску, інфляції, доступу до отримання кредитів. Таку ситуацію можна врівноважити,

переглянувши державну підтримку малого підприємництва, його самоорганізації, залучення іноземних інвестицій;

– наявність регіональної інфраструктури підтримки розвитку малого бізнесу як сукупності організаційних структур, які допомагають у вирішенні проблем загальнодержавного рівня (наприклад, усунення диспропорцій у розвитку регіонів, створення нових робочих місць, відновлення виробництва), та її вплив на зниження темпів безробіття в Україні.

Таким чином, малий бізнес та задіяний у ньому персонал вважається специфічною формою ділової активності, в якій найповніше проявляється соціальна складова держави та реалізуються їх спільні цілі. Тому на державному рівні стабілізація сегменту малого бізнесу можлива у результаті вжиття таких заходів:

– зменшення ставок відсотків по кредитах для досліджуваного сектору економіки;

– формування консультаційних та навчальних центрів;

– створення системи пільг (в першу чергу, податкових);

– запровадження спрощеної системи ведення обліку;

– перегляд інфраструктури розвитку малого бізнесу;

– заохочення підприємців до участі в науково-дослідних програмах регіонів.

Важливою задачею державного регулювання малого та середнього бізнесу є сприяння активному розвитку кредитування реального сектору економіки на довготривалій проміжок часу. Досягти зазначеного можна у результаті вжиття заходів, які полягають у збільшенні загальних обсягів кредитування фінансовими компаніями, запровадженні процентної політики стимулюючого характеру; переорієнтації кредитних ресурсів банківської системи на довгострокове кредитування; надання позик на пільгових умовах.

Для того, щоб запропонувати рекомендації щодо шляхів удосконалення роботи фінансових компаній у процесі забезпечення реального сектору

економіки фінансовими ресурсами, спочатку необхідно визначити чинники, які призводять до низької ефективності їх діяльності: зовнішні, які виникли через несприятливе економіко-інституційне середовище; внутрішні, пов'язані з недоліками організаційно-економічного механізму функціонування фінансових інститутів.

В умовах катастрофічного падіння промислового виробництва в Україні, гостро постає проблема масового безробіття, що призводить до збідніння населення, домогосподарств, збільшення податкових навантажень та зменшення фінансового потенціалу країни. Для того, аби подолати безробіття або хоча б знизити його рівень, держава має разом з бізнесовими структурами терміново започаткувати програму, виконання якої дозволить відновити виробництва та створити нові робочі місця у вже існуючих кластерах. Також доцільно запровадити програми тимчасової зайнятості, такі як виконання суспільно-корисних робіт в усіх регіонах України. Важливим заходом є активізація експорту існуючих експортоорієнтованих підприємств, яка сприятиме зростанню економіки країни. Необхідною є відбудова знищених російською агресією регіонів, здійснення якої потребує додаткових бюджетних витрат.

Що стосується інвестиційного клімату в Україні, то тут завдання, пріоритетні у виконанні, наступні [53]:

- забезпечення відповідного організаційного, інфраструктурного та інформаційного супроводу з боку всіх рівнів регіональної влади;
- заохочення різноманітними методами вітчизняних та іноземних інвесторів до інвестування у регіони України, ознайомлення з привабливими економічними характеристиками регіонів та позиціонування їх як надійних перспективних партнерів;
- забезпечення підтримки інвестиційних проектів підприємств;
- пришвидшення темпів модернізації і технічного переоснащення промислових підприємств шляхом використання інвестиційних інструментів;

– забезпечення на державному рівні підтримки інвестиційної діяльності та надання інвесторам рівних прав щодо її одержання на території регіону;

– сприяння нарощенню обсягів інвестування у діяльність, яка стосується виробництва, зберігання, переробки та доставки якісної, гемодифікованої продовольчої продукції до споживачів.

Задля досягнення цієї мети, потрібно здійснити низку заходів, які будуть сприяти забезпеченню:

1. Захисту прав та інтересів дрібних інвесторів шляхом закріплення у законодавчому порядку відповідних норм.
2. Інформаційної прозорості діяльності фінансових компаній.
3. Формування позитивної суспільної думки і збільшення довіри громадськості до фінансових установ.

Щоби підвищити рівень значимості фінансових компаній в економіці України, варто визначити пріоритетні сфери діяльності зазначених фінансових посередників, врахувати особливості їх соціального та економічного призначення. В Україні доцільно сприяти розвитку таких видів фінансових компаній:

– страхові компанії, оскільки вони є провідними фінансовими посередниками, які надають страхові послуги та являються одними із найбільш важливих інституційних інвесторів;

– недержавні пенсійні фонди, які забезпечують виконання соціальних гарантій та є важливим джерелом довготермінового капіталу;

– лізингові компанії, які характеризуються як центральні кредитори під час здійснення процесу оновлення основних засобів підприємств різних галузей;

– кредитні спілки, що являють собою інститути мікрофінансування.

Варто зауважити, що для компаній діяльність, пов'язана зі спільним інвестуванням є досить таки перспективною. Так, комерційні банки, завдяки

участі у процесі спільного інвестування, отримують можливості знизити вартість своїх ресурсів та активізувати діяльність на ринках цінних паперів.

Для того, аби забезпечити економічне зростання інноваційного типу та посилити фінансовий потенціал країни, необхідно сприяти розвитку венчурного підприємництва, яке виконує функцію прискорювача інноваційного розвитку та дозволило б досягти економічного зростання з активізацією процесів виходу українських технологій на світові ринки. Таким чином, задля підвищення рівня ефективності інноваційної діяльності, необхідно забезпечити технічну, фінансову та організаційну підтримку інноваційного бізнесу, одним зі способів досягнення якої є створення фондів венчурного фінансування інноваційної діяльності.

Основним завданням венчурних фондів є здійснення управління і контролю за виконанням інвестиційних проектів, у яких задіяний венчурний капітал. Впродовж останніх років реальний сектор економіки переживав процес модернізації, яка здійснювалася за рахунок вжиття регуляторних заходів, які були націлені на забезпечення прискорення технологічного оновлення в ряді основних галузей промисловості, зниження рівня залежності від імпорту газу, зростання обсягів видобутку власних енергоносіїв, зокрема нетрадиційних джерел енергії, стимулювання здійснення інвестування в сільське господарство, диверсифікування енергопостачання.

Безперечно, негативним чинником, який має свій вплив на розвиток національної економіки, є високий рівень її тінізації. Так, до причин виникнення та існування зазначеного негативного явища відносяться: значні розміри податків, непрозора державна політика надання пільг та недосконале законодавство, висока вартість кредитів, зв'язок законодавства із кримінальними структурами, низький рівень життя населення, корумпованість державних служб, високий рівень безробіття, економічна криза тощо. Унаслідок підвищення рівня тіньової економіки водночас із легальною, відбувається зменшення податкових надходжень до бюджету країни, а це спричиняє появу загроз для виконання важливих державних програм. Найбільш

вагомим чинником, який призводить до тінізації, є корупція. Якщо не усунути корумпованість у всіх сферах економіки, то боротьба з тіньовим сектором економіки буде безрезультатною.

Отже, існування тіньової економіки та підвищення її рівня сповільнює економічний розвиток держави та погіршує добробут суспільства. Тож, з метою усунення зазначеного явища, доцільним є здійснення певних заходів, зокрема [54]:

- поетапна лібералізація господарської діяльності, яка полягає у спрощенні правил реєстрації підприємств, фірм, організацій, установ, зменшення ставок податків;
- покращення взаємовідносин між державою та її громадянами щодо сплати податків та формування централізованих фондів грошових коштів;
- створення простих форм звітності та процедур в оподаткуванні малого та середнього бізнесу;
- впровадження системи захисту прав та інтересів платників податків.

Держава зобов'язана посилити контроль за економічною діяльністю, що дозволить виявити правопорушення у зазначеній сфері, зменшити кількість господарських суб'єктів, що провадять свою діяльність незаконно. Для боротьби з корупцією необхідним є створення надійного організаційно-правового, фінансового контролю за діяльністю правоохоронних органів і судів; здійснення перевірки нормативно-правових актів міністерств, відомств, органів місцевої влади щодо їх відповідності Конституції України та антикорупційним законам України.

Найбільш ефективним та дієвим способом вважається удосконалення податкової системи, а саме спрямування податкових коштів на потреби населення, вжиття заходів, які б сприяли формуванню позитивної думки платників щодо податків та перешкождали б їх несплаті. Для того, щоби знизити рівень тіньової економіки, лише вдосконалення окремих законів і збільшення контролю з боку державних служб не є достатнім. У цьому випадку

доцільно також створити систему економічних адміністративно-правових важелів впливу на мотивацію поведінки суб'єктів, що змусило б їх діяти тільки законно в конкурентному середовищі з метою отримання високих фінансових результатів господарської діяльності. Окрім вищенаведеного, Україні варто налагоджувати комунікацію та співпрацю з міжнародними організаціями, робота яких полягає у протидії нелегальному господарюванню.

3.2. Перспективні напрями формування фінансово-економічного потенціалу України в умовах воєнного стану

Сьогодні, в умовах воєнного стану, нагляд та контроль за розвитком економіки з боку держави є необхідним. Наразі існує нагальна потреба у чіткій державній стратегії, мета якої полягає у забезпеченні злагодженості та системності економічної політики держави, а також її націленості на конкретні визначені показники якісних змін. Актуальним та надзвичайно важливим на даний момент є питання шляхів та способів відбудови економіки країни, її модернізації. Без жодних сумнівів, забезпечення розвитку економіки в умовах воєнного стану неможливе без втручання держави шляхом надання певних стимулів. У результаті військової агресії країни-терориста втрачаються виробничий та трудовий потенціал країни, що призводить до погіршення стану економіки. В той же час найнагальнішим питанням макроекономічної стабільності економіки є загрози стабільності обмінного курсу. Рівень безробіття, за даними НБУ, становить 35%, а реальний ВВП - лише 60% від попереднього року. Окрім цього, наявний дефіцит платіжного балансу за 6 місяців 2022 року дорівнював 8,1 млрд. дол., а девальвація обмінного курсу гривні в річному вимірі – 35%.

Зважаючи на вищезазначене, пріоритетними напрямами поточної державної політики щодо відновлення, зміцнення та розвитку економіки мають бути:

- відродження виробничого потенціалу економіки та створення робочих місць;

- зміцнення платіжного балансу країни та валютної стабільності.

Завдяки створенню робочих місць зявиться можливість зберегти заощадження громадян та трудовий потенціал економіки країни. В нинішніх умовах скорочення заощаджень населення в першу чергу відбувається внаслідок втрати робочих місць, та пов'язаного з цим зниженням або взагалі зникненням поточних доходів, а вже після – у результаті підвищення цін. Тож, завдяки створенню пропозиції робочих місць, рівень поточних доходів населення підтримується, а заощадження не скорочуються. Якщо не приділити цьому питанню належної уваги, то це може призвести до стагнації виробничої активності та виникнення хронічного безробіття. Влада країни не повинна допустити перетворення України на постачальника трудових ресурсів іншим країнам чи на суцільний торгівельний базар імпортованих товарів.

Україні варто сконцентрувати велику кількість уваги на розвитку ВПК і технологій подвійного призначення, ефективному використанні наявних природних ресурсів, видобуванні та переробці вуглеводнів. У розпорядженні держави є багато інструментів політики, які здатні стимулювати створення нових робочих місць та генерувати мультиплікативний ефект в економіці:

- інвестиції держави у нові робочі місця в пріоритетних видах діяльності;

- партнерство держави з приватним сектором, насамперед в сфері інфраструктури;

- допомога бізнесу з боку держави у різноманітних формах на створення робочих місць;

- надання державних гарантій за кредитами;

- державне замовлення на закупівлю товарів та послуг;

- націоналізація системно важливого бізнесу, який перебуває у стадії занепаду;

- створення стимулів для імпортозаміщення;
- переміщення виробництва у безпечні регіони;
- стимулювання конверсії виробництва;
- вирішення проблемних питань логістики та транспортної інфраструктури;
- розв’язання проблемних питань енергопостачання.

Звичайно, витрачання валютних ресурсів на озброєння, які є дефіцитними на даний момент, чи отримання воєнної допомоги від міжнародних партнерів не будуть тривати безкінечно. Тому, розвиток вітчизняного ВПК та товарів подвійного призначення має бути головним пріоритетом промислової політики у найближчому майбутньому. Особливу увагу варто приділити сфері ракетної техніки та переносних комплексів, безпілотної авіації, виробництва боєприпасів. Безперечно, важливим пріоритетом економічної політики країни є відновлення та модернізація промислових об’єктів. Річ у тім, що великі промислові підприємства не тільки формують пропозицію чималого обсягу робочої сили, але й генерують попит на супутні послуги, який, у свою чергу, живить підприємницьку ініціативу малого бізнесу на суміжних територіях. Варто також зазначити, що процес відновлення національної промисловості повинен відбуватися шляхом її технологічної модернізації, оскільки, в умовах безперервної воєнної загрози, дія виключно ринкових стимулів є слабкою або взагалі відсутня. Державі необхідно різноманітними можливими методами та шляхами стимулювати розвиток інновацій, оскільки вони є важливою та невідомою складовою реалізації широкого інноваційного процесу.

Ні для кого не секрет, що Україна багата на природні ресурси. Тому, необхідно підвищувати рівень ефективності використання природно-ресурсного потенціалу економіки, створювати виробництва з високим ступенем переробки корисних копалин чи сільськогосподарської продукції. Реалізація зазначених дій сприятиме не лише якісним зрушенням у структурі економіки і підвищенню рівня її технологічного укладу, але й стане вагомим внеском у формування потужних виробничих кластерів національної економіки із

значною кількістю робочих місць щодасть змогу вирішити проблему зайнятості населення. Відповідно до даних НАН України, найперспективнішими галузями української економіки, які забезпечують потужний економічний ефект за умови їх технологічної модернізації, є:

- атомна енергетика;
- титанове виробництво;
- літєве виробництво;
- алюмінієве виробництво;
- чорна металургія;
- важке енергомашинобудування;
- фармацевтична промисловість та виробництво медичної техніки;
- новітні нафтохімічні виробництва виготовлення органічних продуктів;
- виробництво синтетичних рідких палив (бензин, дизельне пальне тощо);
- аграрна селекція та генетика.

Варто зауважити, що енергетична безпека економіки України наразі є питанням, яке має оборонний характер, і має розв'язуватися за активної участі держави. До актуальних напрямів тут можна віднести збільшення обсягів видобутку власної вуглецевої сировини, будівництво підприємств з переробки вуглеводнів, розвиток логістичної інфраструктури постачання енергоносіїв. Не менш важливим та актуальним для нашої держави є питання розвитку транспортної мережі. З початком військової агресії транспортна карта української зовнішньої торгівлі зазнала суттєвих змін, що вимагає перебудови транспортної інфраструктури відповідно до потреб задоволення експортного потенціалу української економіки. Також вартий уваги такий захід, як спрощення процедур проходження прикордонно-митного контролю, завдяки якому відбулося збільшення товарно-транспортних операцій.

Безперечно, перспективною галуззю економіки України з великим потенціалом для розвитку є аграрний сектор. Головним напрямом його модернізації на довгостроковий період є підвищення ступеня переробки аграрної сировини. Суб'єкти підприємництва аграрної сфери виробляють досить конкурентоспроможну продукцію і могли б самостійно розширювати свій виробничий потенціал, інвестувати в переробні потужності. На противагу цьому, на даний момент аграрії часто вимушені звертатися за фінансовою допомогою до держави, що спричинено звуженням ринків збуту та високою вартістю кредитних ресурсів.

Важливою складовою успішної ринкової економіки є інституційна зрілість. Верховенство права, мінімізація корупції та сильна демократія збільшують можливості залучення приватних внутрішніх та зовнішніх інвестицій. Тож, реалізацію інституційних реформ в системі державного управління варто продовжувати. При цьому необхідно зрозуміти, що їх значимість в ослабленій війною економіці є другорядною по відношенню до прямих державних стимулів. Окрім змін структурної політики, не можна залишити без уваги питання макроекономічної стабілізації. Першочерговим стратегічним пріоритетом, який дозволить зберегти макроекономічну стабільність, є зміцнення платіжного балансу країни. На сьогодні спостерігається дефіцит платіжного балансу, вартісна оцінка якого приблизно становить 9 млрд. дол. Погіршення стану платіжного балансу спричинено багатьма чинниками, зокрема: зупинкою роботи підприємств унаслідок воєнних дій; обмеженням морських торговельних шляхів, через які здійснювався експорт товарів та послуг; звуженням ринків збуту; збільшенням потреб економіки в імпорті цивільних та воєнних товарів; збільшенням обсягів виведення валюти за кордон біженцями з України; затримкою валютної виручки експортерів; закриттям зовнішніх ринків капіталу для українських емітентів.

Виділяють два види заходів, спрямованих на зміцнення платіжного балансу країни: адміністративні та структурні. Суть адміністративних заходів

полягає у посиленні обмежень та контролю за рухом капіталів, операціями з іноземною валютою та імпортом тощо. Зазвичай, зазначені заходи застосовуються на певний проміжок часу, але оперативно, на основі постійного моніторингу і контролю. Що стосується структурних заходів, то до їх складу входять інструменти, які сприяють стимулюванню процесів імпортозаміщення і локалізації виробництва, а також державні ініціативи, які стосуються розвитку логістики та транспортних шляхів експорту. Ці заходи допомагають посилити фундаментальну стійкість економіки до валютних шоків і мають ефект середньострокового характеру. На даний момент, в умовах воєнного стану, попит та пропозиція іноземної валюти головним чином формуються неринковими факторами, тому обмеження на рух капіталів та фіксований обмінний курс мають зберігатися.

Застосування режиму фіксованого обмінного курсу має велику кількість переваг для функціонування економіки в несприятливих та непередбачуваних умовах:

- сприяє передбачуваності бізнес-процесів;
- стабілізує боргову позицію економіки;
- зменшує вразливість економіки до змін потоків капіталів.

Завдяки утриманні обмінного курсу на певному визначеному рівні, відбувається збільшення ефективності інтеграційних процесів, що має позитивний вплив на залучення інвестицій в рамках геополітичних союзів. Режим фіксованого обмінного курсу може співіснувати з незалежною процентною політикою та режимом інфляційного таргетування за умови збереження певних обмежень на рух капіталів. Варто зауважити те, що надмірно акцентувати увагу на проблемі інфляції під час війни не потрібно, не концентруючися при цьому достатньо на проблемі безробіття, а також передчасно застосовувати режим гнучкого курсоутворення. Також, використання ефекту високих процентних ставок, який має антиінфляційний характер, є дуже обмеженим, оскільки економіка перебуває в стані структурної кризи.

Нинішня інфляція в Україні спричинена факторами, які не відносяться до монетарних, а пов'язані зі структурною перебудовою виробничо-фінансових зв'язків економіки, проблемами постачання сировини та збуту готової продукції. Високий рівень інфляції на даний момент зумовлений зростанням витрат робітників, а не збільшенням доходів споживачів. Підвищення процентних ставок може призвести до появи проблем для боргової стійкості державних фінансів, оскільки теперішній фіскальний дефіцит більшою мірою генерується неринковими чинниками і не може бути скорочений простим рішенням Уряду.

Відповідно до доведень відомого економіста Т.Сарджента, підвищення процентних ставок в умовах зниження реального ВВП не створює антиінфляційного ефекту, якщо при цьому державний бюджет є дефіцитним. Тобто, це означає, що для того, аби досягти антиінфляційного ефекту, необхідно зменшувати дефіцит державного бюджету, але без підвищення процентних ставок, принаймні до того моменту, поки темпи реального ВВП залишатимуться нижче рівня реальних процентних ставок.

Таким чином, враховуючи все вищенаведене, можна підсумувати, що основою стратегії структурної перебудови економіки України є активна політика держави, цілеспрямована на створення робочих місць, і яка має охоплювати такі напрями:

- локалізація та імпортозаміщення;
- виробництво озброєнь, воєнна конверсія промисловості;
- енергетична безпека;
- логістика та транспортна інфраструктура економіки;
- націоналізація та фінансова санація підприємств стратегічного значення, яким загрожує банкрутство.

За рахунок запуску нових виробництв виникне можливість ефективно замикати грошову масу в новій доданій вартості та генерувати супутні податкові надходження, що особливо важливо в умовах збільшення емісійних коштів в економіці. Підвищення рівня продуктивного обігу грошей в економіці

та зростання кількості конкурентоспроможних виробництв дасть змогу зменшити ризики валютної кризи чи розкручування інфляційної спіралі. Створення робочих місць також буде стимулом для повернення в Україну громадян, які були вимушені виїхати за її межі внаслідок розгортання військової агресії.

Таким чином, розгортання військової агресії країни-терориста проти України призвело до зниження рівня її фінансово-економічного потенціалу. Тому, важливим та необхідним завданням на даний момент є сприяння його зміцненню, яке можливе у результаті вжиття державою відповідних заходів, спрямованих на підвищення рівня інвестиційного клімату країни, модернізацію виробництва основних галузей економіки (легкої, хімічної, харчової), удосконалення податкової політики, забезпечення фінансово-кредитної підтримки бізнесу, зниження рівня безробіття, розвиток венчурного підприємництва, зниження рівня тіньової економіки. Перспективними напрямками формування фінансово-економічного потенціалу в умовах воєнного стану є створення робочих місць, розвиток воєнно-промислового комплексу та технологій подвійного призначення, ефективне використання наявних природних ресурсів, видобування та переробка вуглеводнів, переміщення виробництва у більш безпечні регіони, вирішення проблемних питань логістики та транспортної інфраструктури.

ВИСНОВКИ

Рішення про введення воєнного стану призвело до значних змін в фінансово-економічній сфері країни. На сьогодні національна економіка все більшою мірою набуває статусу одного із найбільш пріоритетних фронтів, який визначатиме як перебіг військових дій у подальшому, так і спроможність нашої держави успішно відбудуватись після їх закінчення. Тому, важливим та актуальним є питання дослідження сутності фінансово-економічного потенціалу країни та здійснення його аналізу.

У результаті опрацювання наукових, методичних та періодичних джерел, було визначено сутність та складові елементи фінансово-економічного потенціалу країни. Так, фінансово-економічний потенціал являє собою потенційні або сукупні можливості суспільства, здатність здійснювати виробничу, комерційну діяльність з метою задоволення потреб в товарах та послугах. Було з'ясовано, що фінансово-економічний потенціал включає в себе фінансові ресурси державних та приватних структур, населення, ресурси страхового ринку, природні ресурси, трудові ресурси, засоби виробництва, інформаційні ресурси, рівень розвитку міжнародних зв'язків тощо. Тобто, як бачимо, фінансово-економічний потенціал країни характеризується тісним взаємозв'язком з усіма сферами життя суспільства, оскільки перебуває у прямій залежності від них. Що стосується джерел формування фінансово-економічного потенціалу держави, то варто зазначити, що забезпечення фінансування потреб Уряду здійснюється за рахунок є податкових доходів, зовнішніх та внутрішніх запозичень, а також міжнародних грантів. Проте, у зв'язку з військовою агресією РФ, виникло чимало труднощів у фінансовому забезпеченні процесу виробництва та функціонування економіки в цілому, що призвело до зміни структури джерел фінансування, що проявилася у збільшенні питомої ваги позик, міжнародної допомоги країн-партнерів і міжнародних організацій, а також підвищенні частки грантів. З початку війни половину своїх фінансових потреб Україна покрила за рахунок зовнішніх запозичень. У першому розділі роботи також було визначено методи оцінки фінансово-економічного

потенціалу держави з урахуванням викликів та загроз. Було з'ясовано, що існує чимало підходів до здійснення оцінки фінансово-економічного потенціалу, серед яких: порівняльний та статистичний підходи, регресійний аналіз, кількісний та якісний аналіз, SWOT-аналіз тощо.

У другому розділі роботи було розглянуто зміни, які відбулися у фінансово-економічній системі України з моменту повномасштабного вторгнення росії на територію нашої держави. Зокрема, зміни торкнулися промисловості, сільського господарства, податкової та соціальної сфер, а також валютного та фінансового ринків. Так, Національним банком України було ухвалено Постанову, у якій було визначено особливості функціонування банків під час дії воєнного стану. Також регулятором було внесено корективи у діяльність учасників ринку, які полягали у відміні застосовування заходів впливу до них за певні порушення. Введення воєнного стану зумовило послаблення вимог до достатності капіталу банків та появу низки послаблень щодо фінансового моніторингу. З метою фінансової підтримки Збройних сил України було здійснено випуск військових ОВДП. Також зміни відбулися і у податковому секторі України. Зокрема, вони полягали у зміні певних правил при здійсненні оподаткування та подання звітності.

Окрім вищенаведеного, також було досліджено динаміку фінансово-економічного потенціалу України та здійснено його аналіз. Так, було визначено, що впродовж 2012-2021 рр. відбулося зростання величини аналізованого показника. У 2022 році, внаслідок розгортання військових дій на території нашої держави, на жаль, відбулося зниження рівня аналізованого показника, яке було спричинено зменшенням величини доходів підприємств, населення, фінансових посередників, скороченням обсягів виробництва товарів та послуг, обсягів інвестицій у країну, зменшенням кількості робочих місць та масовою міграцією населення за кордон. У процесі здійснення аналізу фінансово-економічного потенціалу, також було визначено слабкі та сильні сторони досліджуваного показника, його можливості та загрози. Так, до найбільш вагомої можливості можна віднести вступ України до ЄС, який

дозволить збільшити величину фінансово-економічного потенціалу за рахунок зближення її із високорозвиненими країнами-членами ЄС. Найбільшою загрозою не лише для фінансово-економічного потенціалу, а й для всієї України, залишається військова агресія країни-терориста, яка несе небезпеку для існування нашої держави.

Важливим аспектом у другому розділі роботи є здійснення оцінки інтегрального рівня фінансово-економічного потенціалу України. У результаті такої оцінки, було виявлено регіони із найнижчим, середнім та найвищим рівнем аналізованого показника. Протягом досліджуваних років спостерігається тенденція до збільшення величини фінансово-економічного потенціалу регіонів України. У 2022 році, з початком війни, відбулося погіршення стану всіх сфер життя, у тому числі і фінансово-економічної, тому рівень фінансово-економічного потенціалу України у цьому році значною мірою знизився.

Розгортання військової агресії країни-терориста проти України призвело до зниження рівня її фінансово-економічного потенціалу. Тому, важливим та необхідним завданням на даний момент є сприяння його зміцненню, яке можливе у результаті вжиття державою відповідних заходів, спрямованих на підвищення рівня інвестиційного клімату країни, модернізацію виробництва основних галузей економіки (легкої, хімічної, харчової), удосконалення податкової політики, забезпечення фінансово-кредитної підтримки бізнесу, зниження рівня безробіття, розвиток венчурного підприємництва, зниження рівня тіньової економіки. Перспективними напрямками формування фінансово-економічного потенціалу в умовах воєнного стану є створення робочих місць, розвиток воєнно-промислового комплексу та технологій подвійного призначення, ефективне використання наявних природних ресурсів, видобування та переробка вуглеводнів, переміщення виробництва у більш безпечні регіони, вирішення проблемних питань логістики та транспортної інфраструктури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Академічний тлумачний словник української мови. Онлайн версія академічного тлумачного «Словника української мови» в 11 томах (1970–1980). Том 10. 1979. 408 с.
2. Тлумачення поняття «потенціал». Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/potential>.
3. Карачарова К. А. Сутність та складові стратегічного потенціалу підприємства. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі і послуг. 2013. Вип. 2(2). С. 35-40.
4. Хомяков В. І., Бакулін І. В., Управління потенціалом підприємства. Київ, 2017. 400 с.
5. Побережна Н.М. Аналіз трактування поняття «потенціал». URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPIPress/3479/1/vestnik_NPI_2010_62_Poberezhna_Anali_z%20traktuvannia.pdf.
6. Нонік В.В. Фінансовий потенціал як економічна категорія // В.В. Нонік, А.Ю. Полчанов // Інвестиції: практика та досвід. -2017. - № 17. - С. 5-9.
7. Григоренко В. О. Концепційний підхід до оцінки фінансового потенціалу території. *Молодий вчений*. 2016. №7. С. 33-37.
8. Нусінов В.Я., Шура Н.О. Еволюція наукових поглядів на трактування економічного потенціалу підприємства. *Молодий вчений*. 2016. № 1(28). Ч.1. С. 128-133.
9. Васьківська К.В., Лозінська Л.Д., Галімук Ю.О. Економічний потенціал підприємства в умовах змін: суть та характерні особливості. *Ефективна економіка*. 2020. №5.
10. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навчальний посібник / Добикіна О.К., Рижиков В.С., Касьянюк С.В., Кокотько М.Є., Костенко Т.Д., Герасимов А.А. – К.: Центр учбової літератури, 2007. 208 с.
11. Економіка від А до Я: Понятійно-термінологічний словник // О.В. Куроченко, М.А. Копнов, В.П. Сладкевич та ін. – К.: ДП «Видавничий дім «Персонал»», 2008. 368 с.

12. Про правовий режим воєнного стану. Закон України № 389-VIII від 12.05.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
13. Де взяти фінансові ресурси для підтримки воєнної економіки і оборони. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/05/16/687087/>.
14. Індекс інфляції в Україні. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/>.
15. Якими мають бути стратегічні напрями відбудови національної економіки. *Економічна правда*. 2022. 01 вер. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/09/1/691022/>.
16. Полчанов А. Ю. Методичні підходи до оцінки фінансового потенціалу держави. *Вісн. ЖДТУ*. 2017. №4. С. 125-129.
17. Григоренко В. О. Концепційний підхід до оцінки фінансового потенціалу території. *Молодий вчений*. 2016. №7. С. 33-37.
18. Боронос В. Г. Фінансовий потенціал території у державній фінансовій політиці: методологія і практика управління: дис. на здобуття наук. ступеня д-ра економ. наук: 08.00.08 / Сумський державний університет. Суми, 2012.
19. Боронос В. Г. Формування комплексної методики оцінки фінансового потенціалу регіону//Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 6-7 травня 2010р. / редкол.: О. В. Прокопенко та ін. – Суми: Вид-во СумДУ, 2010. – С. 38-40.
20. Гришина Л. О., Єфімова Г. В., Гришина Н. В. Оцінка економічного потенціалу регіону при формуванні стратегії його розвитку. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Серія «Економічні науки». 2011. № 19. С. 95–101.
21. Мартиновський В. С., Кравець В. Г. Методичні підходи до оцінки економічного потенціалу підприємств. *Економіка харчової промисловості*. 2015. № 3. С. 49–54.

22. Рудаченко О. О., Єсіна В. О. Методи оцінки потенціалу економічних суб'єктів у системі соціально-економічного розвитку країни. Приазовський економічний вісник. 2020. Вип. 3. С. 118–122.

23. Семененко О. та ін. Методика оцінювання здатності національної економіки забезпечити достатній рівень воєнної безпеки держави / О. Семененко, І. Москаленко, С. Середюк, О. Романченко, І. Мотрунич, В. Коверга. Social Development & Security. 2020. Vol. 10. Iss. 6. P. 93–106.

24. Державне фінансове регулювання економічних перетворень : монографія / І.Я. Чугунов, А.В. Павелко, Т.В. Канєва, та ін. ; за заг. ред. А.А. Мазаракі. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. – 376 с.

25. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: постанова НБУ від 24.02.2022 р. № 18.

26. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану: Закон України від 03.11.2022 р. № 2719-IX.

27. Переваги та недоліки податкової реформи «10:10:10» для бізнесу. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/04/28/699587/>.

28. Макрофінансова допомога. Мінфін. URL: <https://mof.gov.ua/uk/makro-finansova-dopomoga>.

29. Дем'янчук О. І. Теоретичні основи фінансового потенціалу адміністративно-територіальної одиниці. Наукові записки. Серія "Економіка". 2013. №23. С. 153-160.

30. Єгоричева С.Б. Формування та реалізація фінансового потенціалу територіальних громад: монографія / С. Б. Єгоричева, О.В. Тимошенко. — Полтава: ПУЕТ, 2014. — 221 с.

31. Власний капітал підприємств. Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2013/fin/vk_ed/vk_u/vk_ed_3_17_u.htm.

32. Поточні зобов'язання і забезпечення підприємств. Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2013/fin/pz/pz_ed/pz_ed_u/pz_ed_3_17u.htm.
33. Дані наглядової статистики. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#1>.
34. Доходи населення по регіонах України. Державна служба статистики України. URL: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2008/gdn/dvn_ric/dvn_ric_u/arh_dn_regu.html.
35. Державний борг України. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/2020/>.
36. Дані зі спеціального стандарту поширення даних. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/sdds/sdds-data#ir_fcl.
37. Архів валютних курсів. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/exchange/archive/>.
38. Операції Пенсійного фонду України та фондів соціального страхування. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/imf/arhiv/opf/opf_u_.htm.
39. Середня зарплата в Європі. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/world/europe/>.
40. Середня зарплата в Україні. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/2020/>.
41. Ставлення громадян до вступу України до ЄС. Разумков центр. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/stavlennia-gromadian-do-vstupu-ukrainy-do-yeuropeiskogo-soiuzu-berezen-2021r>.
42. SWOT-аналіз. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/SWOT-%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7>.
43. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ11_u.htm.
44. Міністерство фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk>.

45. Валовий регіональний продукт. Державна служба статистики. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/vvp/kvartal_new/vrp/arh_vrp_u.html.
46. Джерела та механізми фінансування місцевого економічного розвитку : навч. посібник – К. : Центр громад. експертизи ; Проект “Місцевий економічний розвиток міст України”, 2013. – 176 с.
47. Теоретичні засади правового регулювання інвестування інноваційного розвитку в Україні : монографія / С.М. Прилипко, Р.П. Бойчук, С.В. Глібко та ін. ; за ред. Р. П. Бойчука. – Х. : Право, 2014. – 480 с.
48. Чорна О.М. Концепція механізму державного управління інвестиційно-інноваційними процесами в Україні. Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. 2012. №1. С. 64–67.
49. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 р. № 4618-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013, № 3, ст.23.
50. Синицина Г.А., Рачкован О.Д. Основи бізнесу та підприємницької діяльності: конспект лекцій / Г.А. Синицина, О.Д. Рачкован. – Харків : ХДУХТ, 2019. – 93 с.
51. Чуницька І.І. Інвестиційний клімат України: сутність, проблеми та шляхи їх вирішення. *Приазовський економічний вісник*. 2019. Вип. 3(14). С. 111-117.
52. Лендел О.М. Теоретико-методичні аспекти здійснення інвестиційної діяльності в сучасних економічних умовах. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 18. С. 83–87.
53. Тіньова економіка в Україні: масштаби та напрями подолання: аналітична доповідь. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/TEN.indd-532d7.pdf>.

ДОДАТКИ

Додаток А

Структура фінансового потенціалу України в середньому протягом 2012-
2022 рр., у %

Складові фінансового потенціалу	Питома вага складових фінансового потенціалу, %
Доходи зведеного бюджету	5,51
Міжнародні резерви	29,59
Статутний капітал СК	0,08
Внутрішні запозичення	4,29
Доходи населення	15,27
Страхові резерви	0,14
Кредити видані	6,19
Пасиви підприємств без кредитів	37,56
Позабюджетні фонди	1,35
Статутний капітал банків	1,92

Додаток Б

Обсяг реальних фінансових ресурсів регіонів України протягом 2017-2018

рр., млн. грн.

	2017	2018
Вінницька	217063	258692
Волинська	191615	220720
Дніпропетровська	1080593	1290968
Донецька	504126	598959
Житомирська	141527	173185
Закарпатська	92457	111837
Запорізька	375144	434067
Івано-Франківська	135460	164732
Київська	500358	605800
Кіровоградська	124624	147042
Луганська	74758	85804
Львівська	376188	493704
Миколаївська	185126	213919
Одеська	446572	528342
Полтавська	328427	380931
Рівненська	107144	123707
Сумська	137073	165361
Тернопільська	98027	116928
Харківська	460733	528658
Херсонська	109258	125646
Хмельницька	145362	169847
Черкаська	194748	234687
Чернівецька	59924	69933
Чернігівська	139569	153652
м.Київ	3490335	4279253

Додаток В

Обсяг реальних фінансових ресурсів регіонів України протягом 2019-2020

рр., млн. грн.

	2019	2020
Вінницька	296740	310371
Волинська	243376	238186
Дніпропетровська	1373047	1399829
Донецька	596424	550542
Житомирська	189420	199343
Закарпатська	122506	129956
Запорізька	435134	442977
Івано-Франківська	197912	209942
Київська	657508	722296
Кіровоградська	164892	181461
Луганська	95534	103851
Львівська	576082	623769
Миколаївська	237123	247115
Одеська	569800	644784
Полтавська	398051	413552
Рівненська	137398	149986
Сумська	178171	194952
Тернопільська	123846	142359
Харківська	570853	640179
Херсонська	134953	147597
Хмельницька	184230	207765
Черкаська	278283	291933
Чернівецька	78935	88210
Чернігівська	166571	179312
м.Київ	4538762	4707493

Додаток Г

Базисний темп приросту за обсягом фінансових ресурсів регіонів України у
2020 році

	2017	2020	Темп приросту, %
Вінницька	217063	310371	42,99
Волинська	191615	238186	24,30
Дніпропетровська	1080593	1399829	29,54
Донецька	504126	550542	9,21
Житомирська	141527	199343	40,85
Закарпатська	92457	129956	40,56
Запорізька	375144	442977	18,08
Івано-Франківська	135460	209942	54,98
Київська	500358	722296	44,36
Кіровоградська	124624	181461	45,61
Луганська	74758	103851	38,92
Львівська	376188	623769	65,81
Миколаївська	185126	247115	33,49
Одеська	446572	644784	44,39
Полтавська	328427	413552	25,92
Рівненська	107144	149986	39,98
Сумська	137073	194952	42,22
Тернопільська	98027	142359	45,23
Харківська	460733	640179	38,95
Херсонська	109258	147597	35,09
Хмельницька	145362	207765	42,93
Черкаська	194748	291933	49,90
Чернівецька	59924	88210	47,20
Чернігівська	139569	179312	28,48
м.Київ	3490335	4707493	34,87